

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Denisa Moučková

Sociální kompetence a osobnost

Social competencies and personality

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Simona Horáková Hoskovcová, Ph.D.

Ráda bych poděkovala PhDr. Simoně Horákové Hoskovcové, Ph.D. za rady a trpělivé vedení práce, RNDr. Petru Boschovi, CSc. za konzultace v oblasti statistiky a Testcentru za poskytnutí online přístupů k psychodiagnostice. V neposlední řadě patří mé díky všem respondentům, kteří se zapojili do výzkumu a díky kterým mohla tato práce vzniknout.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10.4.2018

.....
Denisa Mouchová

Abstrakt:

Diplomová práce se věnuje tématu sociálních kompetencí a jejich vztahu k rysům osobnosti. Vymezení sociálních kompetencí se v podání různých autorů liší a tato práce na ně nahlíží jako na celé spektrum schopností a dovedností, které umožňují sociální fungování jedince a souvisejí s ním. Provázanost rysů osobnosti a sociálními dovednostmi byla prokázána různými výzkumy, hlubší náhled však stále chybí. Tato studie zkoumá vztah mezi osobnostními rysy a sociálními kompetencemi prostřednictvím Inventáře sociálních kompetencí (ISK) a osobnostního dotazníku NEO-PI-3. Výsledky potvrzují zjištění dřívějších validizačních studií ISK. Dále se ukázalo, že míra vztahu mezi těmito koncepty se liší v závislosti na konkrétních sociálních kompetencích a dílčích rysech osobnosti. Procento vysvětlené variance sociálních kompetencí pomocí osobnostních rysů se pohybovalo od 28,9% až po 86,3%. Nejvíce byly na osobnostní rysy navázány kompetence emocionální stabilita, extraverte a schopnost prosadit se. Naopak nejméně sebezprezentace, nepřímá pozornost k sobě a vnímání osob. Ukázalo se také, že stejný osobnostní rys může jednu sociální kompetenci ovlivňovat pozitivně a jinou negativně.

Klíčová slova:

Sociální kompetence, osobnost, Big Five, ISK, NEO-PI-3

Abstract:

The thesis deals with the topic of social competences and their relation to the personality traits. The definition of social competences differs by different authors. This work understands them as the whole spectrum of skills and abilities that allow the social functioning of an individual and are related to it. The linkage of personality traits and social skills has been proven by various research, but a deeper insight is still lacking. This study examines the relationship between personality traits and social competences through the Social Competence Inventory (ISK) and the NEO-PI-3 Personality Questionnaire. The results confirm the findings of previous ISK validation studies. Furthermore, it has been shown that the degree of relationship between these concepts varies according to the specific social competences and personality traits. The percentage of explained variance of social competences through personality traits ranged from 28.9% to 86.3%. The most linked to personality traits have been emotional stability, extraversion, and ability to assert. Conversely, the least linked have been self-reflection, indirect attention to oneself and perception of people. It has also been shown that the same personality trait can influence one social competence positively and another negatively.

Keywords:

Social competencies, personality, Big Five, ISK, NEO-PI-3

Obsah

Úvod	9
Teoretická část	11
1. Definice sociálních kompetencí.....	11
1.1. Příbuzné koncepty	11
1.2. Modely a přístupy k sociálním kompetencím	13
1.3. Integrace jednotlivých konceptů	15
2. Osobnostní koreláty sociálních kompetencí	17
2.1. Testově zjištěné sociální charakteristiky a osobnostní rysy.....	17
2.2. Pozorované sociální chování a osobnostní rysy	18
3. Deficity v oblasti sociálních dovedností.....	20
4. Posuzování sociálních kompetencí	22
4.1. Testové metody	22
4.1.1. Výkonové testy	23
4.1.2. Dotazníky a inventáře	24
4.2. Pozorování.....	26
4.2.1. Pozorování druhou osobou	27
4.2.2. Sebepozorování	29
4.3. Rozhovor	29
5. Možnosti a metody rozvíjení sociálních kompetencí	30
5.1. Soft Skills tréninky	32
5.2. Specificky zaměřené programy pro rozvoj sociálních kompetencí	33
5.3. Coaching.....	34
Empirická část	35
6. Metodologie.....	35
6.1. Výzkumné otázky a hypotézy	35
7. Výzkumný vzorek.....	36

8.	Použité metody	37
8.1.	Popis škál.....	38
8.1.1.	ISK.....	38
8.1.2.	NEO-PI-3.....	39
9.	Korelační analýza	41
9.1.	Konstruktová validita -srovnání s NEO-PI-3	41
9.1.1.	Korelace hlavních škál.....	41
9.1.1.	Srovnání korelací s dřívějšími výsledky validizačních studií	42
9.1.	Korelace s jednotlivými subškálami NEO-PI-3	43
10.	Regresní analýza.....	45
10.1.	Sekundární škály ISK.....	45
10.1.1.	Sociální orientace.....	45
10.1.1.	Ofenzivita.....	46
10.1.2.	Sebeovládání	47
10.1.1.	Reflexibilita.....	47
10.1.	Primární škály ISK	48
11.	Faktorová analýza.....	50
	Diskuse	52
	Závěr.....	56
	Seznam obrázků, grafů a tabulek.....	57
	Seznam příloh.....	58
	Seznam použité literatury	59

Seznam použitých zkratk

AC – Assessment centrum

BEI – Behavioral Event Interview

EI – Emoční inteligence

HPI – Hogan Personality Inventory

ICQ – Interpersonal Competence Questionnaire

ISK – Inventář sociálních kompetencí

NEO-PI-3 - NEO osobnostní inventář, verze 3

NEO-PI-R, NEO osobnostní inventář, verze R

PAS – Poruchy autistického spektra

PEERS – Program for the Education and Enrichment of Relational Skills

SIS – Social Intelligence Scale

TSIS – Tromso Social Intelligence Scale

WISC-III – Wechslerova Inteligenční škály pro děti

Úvod

Sociální kompetence si v našem životě stojí na velmi prominentním místě oproti kompetencím dalším. Je tomu tak proto, že jsme součástí společnosti a jsme v interakci s ní. To, jak jsme schopní se v sociálních vztazích a situacích orientovat, pohybovat a řešit je, velmi ovlivňuje náš život, ať už se jedná o vztahy v rodině, vztahy přátelské nebo pracovní.

Zda jsme v sociální oblasti považováni za zdatné nebo jak moc kontakt s ostatními vyhledáváme, je ovlivněno také našimi osobnostními rysy. Zároveň jsou však naše sociální dovednosti z velké části ovlivněny okolím, zkušenostmi nebo například jejich cíleným rozvíjením. Spíše než si klást otázku, který z vlivů je obecně větší, je možné se ptát na to, které kompetence jsou spíše trvalé a vychází ze silně zakořeněných rysů naší osobnosti, a které je naopak možné snáze ovlivňovat a rozvíjet.

Hledání stabilních individuálních charakteristik, které podmiňují lidské chování, se stalo jedním z východisek pro vytvoření psychologie jako vědy. Přístupy k tomu, co ovlivňuje konání člověka v určité situaci, se však již začaly velmi odlišovat i v rámci hlavních disciplín psychologie. Zatímco psychologie osobnosti postavila důraz na osobnostní rysy jako hlavní prediktory chování člověka v určitých situacích, sociální psychologie zdůraznila vliv okolí a společnosti, ať již v době formování jedince, tak i při konkrétním situačně podmíněném jednání. Studium osobnosti tak není jen záležitostí jedné z psychologických disciplín, ale mnoha. (Výrost, 2008) V kontrastu k hledání něčeho stabilního a relativně trvalého v oblasti lidského konání bych ráda zmínila proces učení a neustálé socializace, který jde naopak proti této stabilitě a vytváří prostor pro změnu, ať již směrem k rozvoji sofistikovanějších strategií, tak i méně vhodných vzorců chování či zapomínání.

Ačkoliv byla v minulosti věnována sociálním kompetencím, jejich diagnostice a rozvíjení pozornost hlavně z hlediska jejich deficitu, v posledních letech se stále větší pozornost věnuje i jejich studiu u zdravé populace a možnostem jejich rozvíjení pro zlepšení kvality interakcí, spokojenosti ve vztazích i pracovního výkonu. Stále však nacházíme velké množství výzkumů zaměřených na deficity v oblasti sociálních kompetencí, a to jak z hlediska diagnostiky, jejich osvětlení či rozvoje, např. výzkumy u osob s poruchami autistického spektra nebo u dětí a dospívajících s problematickým přizpůsobením se (např. Radley et al, 2017, Christ et al, 2017, Berger, Manston, & Ingersoll, 2016). I v rámci těchto výzkumů můžeme vidět určitou dvojakost – na jedné straně můžeme vidět u mnoha těchto deficitů (např. PAS) vrozenost sociálních

kompetencí, respektive inkompetencí v tomto případě, ale i možnost jejich rozvíjení a posilování. (Laugeson, Frankel, Mogil, & Dillon, 2009, McVey et al, 2016)

Cílem této práce je shrnutí poznatků v oblasti sociálních kompetencí, samotné problematiky definice tohoto konceptu, jeho vztahu k osobnostním charakteristikám, možnostem poznání a rozvoje se zaměřením na výzkumy posledních let. Práce se nesnaží o vyčerpání tohoto tématu, které je i vzhledem k množství odlišných konceptů velmi široké, ale o představení teoretického základu, na kterém dále staví empirická část. Ta vychází z Inventáře sociální kompetencí (ISK), který vytvořil Kanning, a zkoumá v první řadě jeho konstruktovou validitu za použití osobnostního dotazníku NEO-PI-3, tedy míru korelace mezi těmito metodami. Za účelem hlubšího prozkoumání vztahu mezi sociálními kompetencemi a osobnostními rysy naměřenými těmito dotazníky se pak snaží za pomoci regresní analýzy zreflektovat, které ze sociálních kompetencí je možné více a které méně predikovat na základě osobnostních charakteristik. Cílem však není na základě získaných modelů vytvořit solidní závěry či teorie, ale získat východiska pro další zkoumání sociálních kompetencí a hypotézy o možnostech a limitacích jejich rozvíjení, především u dospělých jedinců. V poslední části se pak snaží v rámci obou metod najít jednotlivé faktory a odlišit je na základě jejich charakteristik na ty, ve kterých dochází k průniku osobnostních rysů a sociálních dovedností, a ve kterých nikoliv.

Celá práce tedy svým charakterem balancuje mezi teoretickými koncepty, které jsou jedněmi z klíčových v rámci psychologie, a jejich aplikační oblastí ve snaze je k sobě přiblížit a najít konsenzus. Získané výsledky mohou být využity jako východiska pro další výzkumy zabývající se zjištěním vztahu sociálních kompetencí a osobnosti a zároveň mohou poskytnout teoretickou oporu pro design rozvojových programů či diagnostiky.

Teoretická část

1. Definice sociálních kompetencí

Sociální kompetence se těší velkému výzkumnému zájmu především ze strany vývojových psychopatologů a jsou často posuzovány v rámci základních i aplikovaných výzkumů, nicméně v přehledu literatury převládá velká rozmanitost v definicích tohoto konstruktů. Nápadné je také nepropojení teoretických, diagnostických a intervenčních modelů. (Dirks, Treat, & Robin Weersing, 2007) Ačkoliv lze objevit velké množství pokusů o definování sociálních kompetencí nebo jedné obecné sociální kompetence, názory se velmi různí. Podle Kanninga (2017) zahrnuje sociální kompetence různé schopnosti a dovednosti. Sociální dovednosti jsou pak jedním z nejvýznamnějších indikátorů sociální kompetence člověka a vytvářejí spojení mezi ním a okolím, umožňují mu být součástí komunity. (Beauchamp & Anderson, 2010) Jednou z nejjednodušších definicí sociální kompetence je, že se jedná o efektivitu v sociálních interakcích. Efektivita je zde vnímána v širokém slova smyslu z pohledu daného jedince i jeho okolí. Sociální kompetence zde tvoří organizující konstrukt s transakčními, na kontextu a cíli závislými charakteristikami. Existují čtyři obecné přístupy k definování sociální kompetence, a to na základě sociálních dovedností, sociometrického statusu, vztahů a funkčních výstupů. (Rose-Krasnor, 1997)

Pokud sociální kompetence vnímáme v množném čísle (*competencies*), a nikoliv tedy jako jednu jedinou sociální kompetenci, jejich definice začíná splývat se samotnými sociálními dovednostmi, schopnostmi (*skills*). Vzhledem k tomu, že jsou sociální kompetence konceptem zastoupeným v mnohých oblastech zájmu, není překvapivé množství výzkumů, které se této oblasti věnují. Na druhou stranu však panuje velká nepropojenost mezi těmito snahami a převažujícími metodami posuzování sociálních kompetencí, stejně jako mnohé intervenční metody usilující o rozvoj pozitivního sociálního fungování nereflektují současné teorie v této oblasti. (Dirks, Treat, & Robin Weersing, 2007)

1.1. Příbuzné koncepty

I spolu s dalšími podobnými koncepty narážíme na blízkost i překryv významů. V této části bych ráda některé z nich přiblížila a v závěru kapitoly i integrovala tak, jak jsou v této práci chápány.

Prvním takovým pojmem je **sociální inteligence**. Na počátku vzniku tohoto pojmu stála teorie, podle které se inteligence skládá ze tří různých oblastí, přičemž vedle abstraktní a

mechanické je tou třetí právě sociální inteligence. Vzhledem k přímému napojení na koncept inteligence obecně tedy pojem sociální inteligence vychází z pojetí výkonového, kognitivního, a podle toho také přetrvával způsob, jakým tento konstrukt měřit. (Thorndike, 1920) Teprve později se začaly objevovat metody založené na sebeposouzení, což přispělo k určitému přiblížení tohoto konceptu ostatním. (Silvera, Martinussen, & Dahl, 2001) Spojitost mezi inteligencí abstraktní a inteligencí sociální, resp. určitými sociálními dovednostmi, se však ve výzkumech potvrzuje. Příkladem může být studie provedená mezi žáky devátých tříd českých a slovenských škol, kde byl prokázán jejich signifikantní vztah, a to zejména v oblasti sociální vnímavosti. (Makovská, & Kentoš, 2006)

Myšlenka, že emoční kompetence jsou zásadní pro adaptaci v různých aspektech života podpořila zájem o koncept **emoční inteligence** (EI) a inspirovala i mnoho programů sociálního a emočního učení ve školách i pracovním prostředí. (Lopes et al., 2004) Emoční dovednosti sdružené pod pojmem emoční inteligence jsou považovány za důležité v rámci sociální interakce, protože slouží jako prostředek komunikace, socializace, předávají informace o myšlenkách a záměrech lidí a koordinují sociální interakci. (Keltner, & Haidt, 2001). Výzkumy vliv schopnosti pracovat s emocemi na kvalitní sociální interakce podporují a naznačují, že rozvoj většího porozumění strategiím práce s emocemi může výrazně přispět ke zlepšení kvality sociálních interakcí. (Lopes et al., 2004)

Empatie, která může být považována za specifickou oblast emoční inteligence, je konceptem, kterému je sama o sobě věnována pozornost nejen v psychologii, ale i v neurověděch. (Alloway et al., 2016) Podstatou empatie je subjektivní prožitek podobnosti pocitů vyjádřených jedincem a druhými, aniž by došlo ke ztrátě náhledu, o čí prožitek se jedná. Empatie nezahrnuje jen afektivní zkušenost emočního stavu druhého člověka (reálného nebo domnělého), ale i určitou rekognici a porozumění tomuto stavu. (Decety & Jackson, 2004)

Dalším pojmem jsou **interpersonální dovednosti/kompetence**. V rámci výzkumů zahrnujících i vývoj dotazníku odlišili Buhrmester, Furman, Wittenberg a Reis, (1988) pět dimenzí této kompetence: iniciování vztahů, sebepoznání, projevení nespokojenosti s činnostmi druhých lidí, poskytování emoční podpory a zvládání interpersonálních konfliktů. Tyto oblasti tak představují určitou podmnožinu sociálních dovedností obecně, zaměřených na užší oblast mezilidských interakcí.

Mezilidská komunikace vytváří a zároveň reflektuje kvalitu vztahů mezi lidmi. Proto jsou **komunikační dovednosti** dalším hojně používaným termínem. Dobře rozvinuté komunikační

dovednosti pak umožňují komunikovat efektivně, plánovat, vybírat a realizovat vybrané strategie. Podobně jako bylo uvedeno u emoční inteligence, proces komunikace, verbální i neverbální, reprezentuje pokus o adaptaci na specifickou situaci. (Ivey, & Daniels, 2016) Komunikační dovednosti představují již užší koncept, kterému se však hojně věnují výzkumy v lékařské praxi. (např. Liu, Huang, Gao, & Cheng 2017, Bari, Khan, Jabeen, & Rathore, 2017)

Tento výčet není konečný, neboť zahrnuje i některé úže zaměřené koncepty, které nejsou jedinými, se kterými se můžeme v souvislosti se sociálními kompetencemi setkat. Představují však ty často užívané.

1.2. Modely a přístupy k sociálním kompetencím

I s ohledem na různé pojetí pojmu sociálních kompetencí, častým překryvům s ostatními příbuznými pojmy a zároveň široké reálné manifestaci těchto schopností se setkáváme s velkým množstvím koncepcí i dělení sociálních kompetencí, které se v průběhu času různě vyvíjely.

Z historického pohledu můžeme nejprve nalézt zaměření na odchylky od sociálně očekávaných modelů chování, a to jak v rámci psychologie, tak už před zrodem této disciplíny. Tyto „defektní“ modely mají společné tři definující předpoklady:

- Nejdůležitější je pozorovat ty aspekty lidského fungování, které jsou deviantní a abnormální,
- Tyto deviantní charakteristiky jsou projevem patologického stavu uvnitř jedince,
- Příčina tohoto vnitřního stavu se objevila někdy v minulosti. I pokud projevy této původní příčiny stále ovlivňují současný stav, tedy jsou stále aktivní, původní a nejdůležitější zásah nastal v již nezměnitelné minulosti. (Wine, 1981)

Ačkoliv až do současnosti představuje studium deficitů v oblasti sociálního fungování významnou část výzkumů (např. Njomboro, 2017, LaMotte, Taft, Weatherill, & Eckhardt, 2017, Bon, Repoš, Pileckyte, & Škodlar, 2016), začalo se ukazovat, že takovýto pohled není pro pochopení problematiky postačující. Pozornost se tak začala přesouvat k širším modelům, které braly více v potaz i vlivy okolí na chování jedince a zdůrazňovaly také pozitivní aspekty fungování. Tyto modely, označované již jako **kompetenční**, se zaměřují především na efektivitu interakce jedince s jeho okolím. V kontrastu k předchozím modelům je zde na člověka nahlíženo jako na rostoucího, měnícího se, učícího se a neustále interagujícího s okolím. (Wine, 1981)

Dalším příkladem je **konceptuální model**, který vznikl za účelem integrování a ujasnění různých definic a paradigmat ve studiu sociálních kompetencí. Jako komponenty tohoto modelu autoři navrhuji:

- Vnější chování – přímo pozorovatelné projevy, verbální i neverbální, v rámci interpersonálního kontextu,
- Kognitivní procesy – myšlenky a obrazy, které předcházejí, doprovází a následující vnější chování, myšlenkové schopnosti a styly zpracování informací, které jedinec používá v sociálních situacích,
- Kognitivní struktury – více abstraktní koncept, zahrnující například systém hodnot, který poskytuje motivaci jak pro myšlenky, tak i chování.

Tyto tři komponenty představují velmi propojený systém, který společně směřuje k realizaci sociálních kompetencí. (Meichenbaum, Butler, & Gruson, 1981) V návaznosti na tento konceptuální model je dobré uvést tři oblasti sociálních kompetencí, které později vytvořil Kanning (2002), také jako pokus o integraci různých seznamů sociálních kompetencí:

- percepčně-kognitivní – pozornost k sobě samému (přímá a nepřímá), vnímání druhých osob, změna úhlu pohledu, přesvědčení o kontrole (interní a externí), rozhodnost, vědomosti,
- motivačně-emoční – emoční stabilita, prosocialita, pluralita hodnot,
- behaviorální – extraverze, schopnost prosadit se, flexibilita chování, komunikační styl (podpora, ohodnocení, ovlivnění, expresivita, naslouchání), chování v konfliktu (uskutečnění vlastních cílů a zohlednění zájmů druhých), sebeřízení (kontrola chování v sociálním kontextu, sebereprezentace).

Můžeme si všimnout, že tyto dva koncepty, které vznikly v obou případech jako pokus o integraci a vyjasnění, rozdělují sociální kompetence do takřka totožných kategorií, jen s dílčími rozdíly. V obou případech jde také o rozdělení na základě odlišných procesů, které se odehrávají v jedinci. V kontrastu k tomu lze uvést ta dělení, která naznačují různé příbuzné a podřadné koncepty, např. emoční inteligenci nebo komunikační dovednosti. I v rámci těchto skupin kompetencí bychom mohli odlišit tři oblasti, jak je uvádí Kanning (2002) nebo Meichenbaum, Butler a Gruson (1981).

Riggio (1986) rozdělil základní sociální kompetence do sedmi dimenzí na základě rozlišení verbální a neverbální části komunikace a vyjádření, vysílání a kontroly. Sedmá schopnost pak tento model doplňuje:

- Emoční expresivita – obecná schopnost vysílat neverbální signály,
- Emoční senzitivita – obecná schopnost přijímat a dekodovat neverbální signály,
- Emoční kontrola – obecná schopnost kontroly a regulace emočních a neverbálních projevů,
- Sociální expresivita – obecná schopnost verbálního projevu a schopnost zapojovat se do interakcí s druhými,
- Sociální senzitivita – schopnost porozumět verbální komunikaci a obecná znalost norem vhodného sociálního chování,
- Sociální kontrola – obecná schopnost vhodně se prezentovat v sociálních situacích,
- Sociální manipulace – spíše než o schopnost jde o postoj či orientaci, přesvědčení, že v některých situacích je nutné či užitečné manipulovat ostatní či pozměnit aspekty situace.

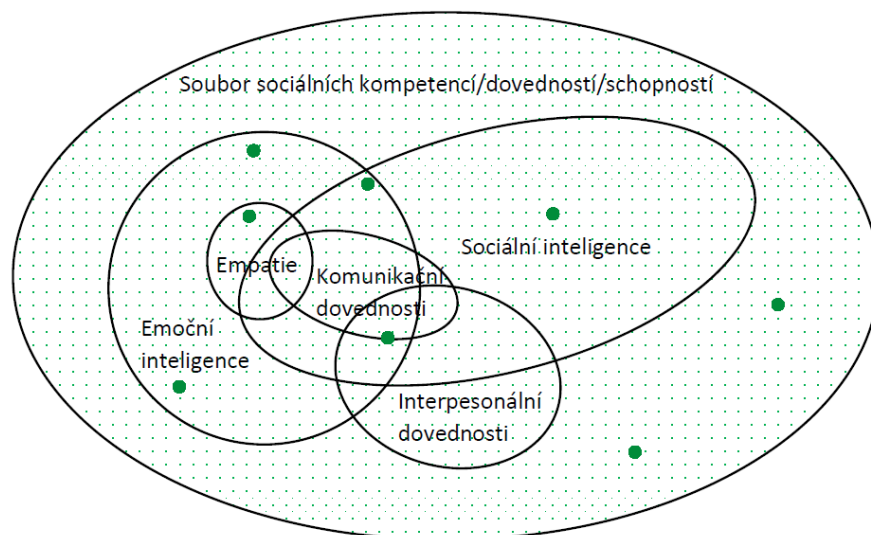
Již několikrát byl zmíněn pohled na sociální kompetence z hlediska efektivity v rámci mezilidských interakcí. Tento pohled ještě rozšiřují Wrubel, Benner a Lazarus (1981) s ohledem na teorii **copingu**. Efektivitu sociálních kompetencí podle nich nemůžeme brát jen na základě specifických sociálních vztahů, ale v rámci podpory a udržování dalších hodnot, jako je emocionální zkušenost, somatické nároky vyvinuté snahy a to, jak se člověk cítí z hlediska prožívané morálnosti. Souvislost mezi copingem a sociálními kompetencemi prokazují i výzkumy v posledních letech. Například byla zjištěna pozitivní korelace mezi copingovým chováním a schopností řešit problémy spadající do sociální oblasti. (Yiğit, Özcan, & Seydaoğlu, 2016) V dalších výzkumech se ukázala silná provázanost sociálních kompetencí s prosociálními copingovými strategiemi a vyhledáváním pomoci při zvládnání těžkostí (Lazsádi, 2015), nebo využíváním dalších aktivních strategií, jako je řešení problému (Zimmer-Gembeck, Lees, & Skinner, 2011).

1.3. Integrace jednotlivých konceptů

Jak již bylo uvedeno výše, pojem sociální kompetence může být používán jak v množném, tak v jednotném čísle. Podle Baumgartnera, Orosové a Výrosta (2008) je na základě dřívějších teorií a výzkumů pluralita tohoto konceptu nepopíratelná, a i pro účely této práce jsou sociální kompetence vnímány v množném čísle, jakožto celé spektrum schopností a dovedností, které

umožňují a souvisejí se sociálním fungováním jedince. V závislosti na pojetí konkrétních výzkumů či teorií budou tak sociální kompetence v této práci označovány i dalšími pojmy, vždy jsou však vnímány jako součást velkého balíku sociálních kompetencí.

Následující diagram, vycházející z Kanningova znázornění (2017) představuje upravený a doplněný model sociálních kompetencí, tak jak s ním nakládá tato práce. Sociální kompetence, schopnosti a dovednosti jsou vnímány synonymicky jako jeden velký celek dílčích dovedností (*skills*), které mohou být dále slučovány do jednotlivých oblastí, kterých je daleko více, než je jich v modelu znázorněných. Tečky v modelu představují pak právě tyto jednotlivé dovednosti. Pro aplikování sociálně kompetentního chování v určité situaci pak jedinec potřebuje využít dle požadavků situace specifické dovednosti z odlišných oblastí sociálních kompetencí. Zvýrazněné tečky v modelu pak představují příklad kompetencí, na které situace klade zvýšené nároky. Podle rozvinutí právě těchto dovedností se následně jedinec projeví více či méně kompetentně při řešení situace. A protože se zde aplikují rozdílné dovednosti, některé její aspekty může zvládnout lépe než jiné a naopak. Pokud bychom hovořili o rozdělení kompetencí do tří výše zmíněných oblastí, tedy percepčně-kognitivní, motivačně-emoční a behaviorální (Kanning, 2002), bylo by jen velmi obtížné graficky je integrovat do tohoto modelu. Ačkoliv můžeme vidět určité překryvy, jako větší zastoupení percepčně-kognitivní oblasti u pojmů vycházejících např. ze sociální inteligence, rozdělení by bylo v rámci níže uvedeného diagramu spíše ostrůvkovité, a proto do něj nebyl tento koncept zapracován.

Obrázek 1 - model sociálních kompetencí

2. Osobnostní koreláty sociálních kompetencí

Jak již bylo uvedeno v úvodu a v předchozí kapitole, pohled na sociální kompetence i jejich vztah k osobnosti se v průběhu existence psychologie jako vědy vyvíjel a na mnohé otázky neexistuje až do dnešní doby jednoznačná a všemi přijímaná odpověď. Výrost (2008) uvádí, že pokud chceme studovat osobnost ze sociálněpsychologického hlediska, musíme počítat s nemožností jasně vymežit hranice našeho úsilí, protože tato problematika zasahuje do mnoha různých oborů. Pozornost, která byla v průběhu let věnována přímo vztahu mezi sociálními kompetencemi a osobností, se mění i s ohledem na používané definice a modely sociálních kompetencí. Výzkumy v této oblasti můžeme nalézt hlavně v souvislosti s pojetími kompetencí jako inteligence sociální a emoční. V posledních letech se pak počet výzkumů zvyšuje i díky rozvoji tréninků z oblasti soft skills.

Cílem této kapitoly je vytvoření přehledu empiricky získaných poznatků z posledních let, které se pokoušejí objevit a objasnit spojitost mezi sociálními kompetencemi, resp. fungováním v sociálních situacích, a rysy osobnosti. S ohledem na metodologii těchto výzkumů můžeme odlišit dva přístupy, které jsou v některých případech kombinovány. První z nich se zaměřuje na souvislost mezi naměřenými charakteristikami osobnostními i sociálními, tedy využívá korelací mezi testovými metodami. V druhém případě jsou testově zjištěné pouze osobnostní rysy jedince a spojitost je hledána ve vztahu k reálným projevům v sociálních situacích. Může jít o pozorování, analýzu stop činnosti (např. v internetovém prostředí), anamnestická data, konkrétní výpovědi, hodnocení okolím atp.

2.1. Testově zjištěné sociální charakteristiky a osobnostní rysy

Následující uvedené výzkumy staví na podobném výzkumném designu jako výzkum prezentovaný dále v empirické části této práce. Spojitosti mezi sociálními kompetencemi a osobnostními rysy zde byly zjišťovány pomocí analyzování výsledků dvou (nebo více) testových metod. Použita byla obvykle korelační, případně regresní analýza.

Determinanty sociálních kompetencí můžeme nalézt už v rámci temperamentových rysů. Baumgartner (2009) provedl výzkum souvislosti sociální inteligence a osobnostních rysů mezi českými a slovenskými žáky devátých tříd. Výsledky ukazují negativní vztah hrubosti se sociálním vědomím, naopak pozitivně koreluje dominance a laskavost se zpracováním sociálních informací a sociálními dovednostmi. V případě uzavřenosti se projevila určitá spojitost se všemi sledovanými aspekty sociálního fungování.

Mezi charakteristikami modelu Big Five můžeme nalézt hned několik spojitostí se sociálními kompetencemi a projevy jedince. Neuroticismus ukázal negativní vztah se sociálním přijímáním, zapojením se a koherencí, naopak sociální zapojení se zvyšuje s mírou svědomitosti, otevřenosti a přívětivosti. Přívětivost zvyšovala i sociální přijímání, otevřenost a koherenci. Zajímavým zjištěním však je, že extraverte, která je často spojována s různými sociálními kompetencemi, nemá žádný vliv na sociální wellbeing jedince. To může být vysvětleno tím, že jedinec na základě míry své extraverte volí odlišné strategie sociálního kontaktu tak, aby mu vyhovoval, a tudíž může dosahovat wellbeingu nezávisle na své extraverci. (Joshnloo, Rastegar, & Bakhshi, 2012)

Metody založené na Big Five modelu bývají často používány i pro validizační studie dotazníků a inventářů měřících sociální kompetence. Ačkoliv tyto studie již staví na předpokladu souvislosti mezi těmito koncepty, nabízí v některých případech mnohem podrobnější výsledky než ostatní výzkumy.

Validizační studie k německé verzi dotazníku ICQ (Interpersonal Competence Questionnaire) ukazuje signifikantní vztah mezi téměř všemi škálami s výjimkou jediné. Ačkoliv je síla těchto vztahů různá, největší souvislost nacházíme u osobnostní škály extraverte se škálami iniciace a sebeodhalení. (Kanning, 2006) U Inventáře sociálních kompetencí (ISK) se ukazuje mnohem silnější vztah s osobnostními charakteristikami měřenými pomocí dotazníku NEO. Sociální orientaci zde nejvýznamněji ovlivňují extraverte, otevřenost a přívětivost, ofenzivitu extraverte, neuroticismus a svědomitost, sebeovládání pak neuroticismus a svědomitost. (Kanning, 2009, Hoskovcová, & Vašek, 2017)

Také sociální úzkost byla podrobena výzkumu ověřujícímu spojitosti s osobnostními charakteristikami Big Five. Sociální úzkost není sociální kompetencí sama o sobě, nicméně její zvládnání je kompetencí ve smyslu sociálního copingu. (Wrubel, Benner, & Lazarus, 1981) Dle očekávání sociální úzkost byla výraznější, pokud jedinec skóroval výše na škále neuroticismu a níže na škále extraverte. Podobně jako u extraverte byl nalezen slabší, ale stále významný vztah s přívětivostí a otevřeností vůči zkušenosti. V tomto případě byl výzkum zaměřen i na dvě další dílčí charakteristiky, a to důvěru a self-efficacy, které obě také negativně korelovaly se sociální úzkostí. (Kaplan et al., 2015)

2.2. Pozorované sociální chování a osobnostní rysy

V druhém typu výzkumů byly osobnostní charakteristiky porovnávány s pozorovaným nebo sděleným reálných chováním v sociálních situacích.

Ve výzkumu provedeném na středních školách v Polsku byla zkoumána souvislost mezi osobnostními rysy a spolužáky popisovanými výraznými sociálními kompetencemi. Úkolem bylo vybrat vždy tři spolužáky, o kterých se domnívají, že nejvíce naplňují popsané kompetence v oblasti intimity (úspěšnost v blízkých vztazích, sdílení, pomoc ostatním, naslouchání), sociálního vystavení (oblíba pozornosti, vystupování před ostatními) a asertivity (asertivní jednání, sebevyjádření, respekt druhých). Výsledky ukázaly, že jedinci, kteří skórovali výše v extraverci, byli častěji vybíráni jako představitelé kompetencí intimity a sociálního vystavení. Osobnostní rys přívětivosti zase ukázal, jak mohou být některé osobnosti charakteristiky spjaté pozitivně s jednou kompetencí a s jinou zase negativně. Zatímco tedy vyšší skóre přívětivosti zvyšovalo šanci být hodnocen jako kompetentní v oblasti intimity, v rámci sociálního vystavení byl výsledek opačný. Přívětivého člověka tedy lze popsat jako milého, sympatického, vřelého a důvěryhodného, ale zároveň neefektivního v situacích, kdy je vystaven přímé pozornosti ostatních. (Szczygieł, & Weber, 2017)

Na Utrecht University v Nizozemsku byl proveden výzkum sledující, jak osobnostní charakteristiky souvisí s nově navázanými přátelstvími studentů prvních ročníků, kteří se právě seznámili a byli náhodně rozděleni do skupin, ve kterých následně v rámci svého studia pracovali. Každý měsíc pak vyplňovali osobnostní dotazník a hodnocení vztahů s ostatními členy skupiny na šestibodové škále od povrchního seznámení až po nejlepšího přítele. Výsledky ukazují, že extrovertní studenti navazovali více přátelství a na druhé straně s přívětivými bylo přátelství častěji navazováno. Zároveň se ukázala spojitost osobnostních rysů nejen s tím, jak moc jedinci přátelství navazují nebo jak často si je jako přátele volí ostatní, ale také co se týče volby konkrétních jedinců: studenti, kteří se stali přáteli, dosáhli podobné míry extraverce, přívětivosti a otevřenosti vůči zkušenostem. (Selfhout et al, 2010)

Výzkum sledující osobnostní rysy vysokoškolských studentů v severní Americe se zaměřil na rozdíl mezi skupinou studentů sdružujících se v bratrstvech a sesterstvech tzv. řeckých spolků oproti ostatním studentům. Výzkum ukázal, že v rámci charakteristik Big Five skórovali studenti z těchto spolků výše ve škálách extraverce a svědomitosti, a naopak níže na šále neuroticismu. (Armstrong, & Grieve, 2015)

Také v rámci chování na sociálních sítích, které se v dnešní době stávají podstatnou součástí sociálního prostoru člověka, můžeme sledovat vliv osobnostních charakteristik na projevované sociální chování. Už u samotného používání těchto způsobů sociální interakce se ukázala spojitost s určitými osobnostními rysy. Lidé, kteří skórovali výše na škálách svědomitosti a otevřenosti vůči zkušenosti, měli sklon k tomu užívat sociální sítě a média více. (Özgüven, &

Mucan, 2013) Napříč různými společnostmi se vztahy mezi rysy osobnosti, používáním sociálních medií a chování jedince v jejich rámci ukazují jako neměnné. Spojitosti jsou nacházeny s různými osobnostními rysy – extraverzí, přívětivostí, svědomitostí, otevřeností i emoční stabilitou. (de Zúñiga, Diehl, Huber, & Liu, 2017) V jiném výzkumu se zase ukázalo, že lidé, kteří skórují výše na škále extraverze, častěji na sociálních sítích uveřejňují příspěvky týkající se konzumace alkoholu a/nebo jiných návykových látek. Zároveň ti, kteří častěji uveřejňovali kritické a znepokojující poznámky mířené na ostatní uživatele, dosahovali nižších skóreů na škálách přívětivost a svědomitosti. Je třeba poznamenat, že tyto výsledky se týkají toho, zda byly tyto projevy veřejně sdílené na sociální síti, nikoliv výskytu takového chování obecně. Jde tedy více i o vytváření vlastního obrazu v rámci interakce s okolím. (Stoughton, Thompson, & Meade, 2013) Existují však i výzkumy, které přistupují k problematice osobnostních rysů a chování z opačné strany a ptají se, do jaké míry je možné na základě sociálních projevů v rámci sítí predikovat osobnostní rysy. Výsledky ukazují korelace přibližně mezi 0,2 a 0,4, nicméně společně s dalšími demografickými údaji lze dosáhnout i přesnějších výsledků. (Azucar, Marengo, & Settanni, 2018)

Pokud se díváme na všechny tyto výzkumy, nacházíme často nepřekvapivé výsledky. Nejvíce se z osobnostních rysů jako determinant sociálního chování a kompetencí ukazuje extraverze a jí příbuzné či podřazené rysy. Největší vliv pak mají na samotné zapojování se do interakcí a orientaci na ně. Přívětivost se zdá být nejen související s tím, jak druzí s jedincem rádi navazují vztahy, ale zároveň také souvisí s jeho vlastní sociální orientací. Zde může být vysvětlením i to, že pozitivní reakce ostatních povzbuzují jedince k tomu, aby více interagoval. Zároveň se ukazuje, že určitý osobnostní rys může pozitivně souviset s jednou sociální kompetencí a negativně s jinou, tedy že určité osobnostní charakteristiky ještě neznamenají úspěch ve všech sociálních situacích.

3. Deficity v oblasti sociálních dovedností

Vztah mezi sociálními kompetencemi a psychopatologií zajímá vývojové a klinické výzkumníky již dlouhou dobu. (Burt, Obradović, Long, & Masten, 2008) Zájem se ještě zvýšil s rozvojem vývojové psychopatologie, pozitivní psychologie a prevence. Obtíže se zpracováním sociálních informací a sociálně nevhodné chování vycházející ze symptomů duševního onemocnění mohou narušit i další rozvoj sociálních dovedností a navazování

kvalitních vrstevnických vztahů. Proto mohou tyto patologie mít silně negativní účinek, zejména pokud se projeví již v dětství či v dospívání. (Masten, Burt & Coatsworth, 2006)

Obtíže v sociální oblasti se jako doprovodný symptom objevují v celé řadě duševních onemocnění, především pak u těch závažnějších a přetrvávajících, a mohou ovlivnit fungování napříč různými oblastmi života. (Bhola et al, 2016) Jako diagnostické kritérium se pak objevují u mnoha duševních onemocnění:

- Organické duševní poruchy – často jsou spojeny se zhoršením emoční kontroly a sociálního chování či sociální deteriorací,
- Schizofrenie, poruchy schizotypální a poruchy s bludy – vyskytuje se sociální izolace a poškozené sociální projevy,
- Afektivní poruchy – ztráta sociálních zábran (u manie), omezení či vymizení sociálních aktivit a zájmu o ně (deprese),
- Neurotické, stresové a somatoformní poruchy – sociální fobie, narušení sociálního fungování i výkonu, narušení integrity sociální sítě (u reakce na těžký stres a poruchy přizpůsobení), narušení sociálních, rodinných a interpersonálních vztahů, citový konflikt nebo psychosociální problémy (somatoformní porucha),
- Poruchy osobnosti – narušení sociálního výkonu obecně, osobní tíseň a narušení sociálních vazeb; distancování se od sociálních, citových a jiných kontaktů (schizoidní porucha osobnosti), bezohlednost v sociálních vazbách, nedostatek sociálního cítění, časté konflikty se společností (disociální porucha osobnosti), emoční nestabilita, zkratkovité jednání, sklony ke konfliktům, intenzivní ale nestále interpersonální vztahy (emočně nestabilní porucha osobnosti), nedostatek ohledu na druhé a orientace na pozornost vůči sobě (histrionská porucha osobnosti), přecitlivělost vůči sociální zpětné vazbě (anxiózní osobnost), nadměrná vazba na druhé (závislá porucha osobnosti),
- Mentální retardace – nedostačivost v sociálních vztazích, nepochopení norem, nerozvinuté sociální schopnosti, snížená schopnost sociální adaptace,
- Poruchy psychického vývoje – kvalitativní narušení vzájemné sociální interakce a komunikace, zastavený sociální vývoj (pervazivní vývojové poruchy),
- Poruchy chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a dospívání – sekundární problémy s disociálním chováním (hyperkinetické poruchy), asociální, disociální nebo agresivní chování (poruchy chování, smíšené poruchy chování a emocí), nedostatečná sociální kapacita a abnormality v sociálních funkcích, sociální úzkost a

odtažitost (Poruchy sociálních funkcí se začátkem v dětství a dospívání), obava z nepochopení sociální situace, nediferencované přátelské chování, špatná interakce s vrstevníky. (MKN-10, 2017)

V případě mnohých výše zmíněných duševních onemocnění je patrná i spojitost se specifiky v oblasti osobnostních rysů. Asi nejvýrazněji tuto spojitost můžeme vidět v případě poruch osobnosti, kde v rámci symptomů, kromě již uvedených poruch fungování, nalézáme silně akcentované rysy osobnosti. Ukazuje se, že právě studium sociálně kognitivních funkcí u osob trpících poruchami osobnosti může být vhodnou cestou pro větší porozumění a pomoc těmto lidem. (Fossati et al, 2017) Ne vždy však porucha osobnosti musí znamenat snížené sociální dovednosti. Příkladem může být spojitost mezi narcistickou poruchou osobnosti, sociální inteligencí, emoční inteligencí a empatií. V tomto případě se ukázalo, že narcismus pozitivně koreloval jak se sociální, tak i s emoční inteligencí a jen empatie byla snižena. (Delič, Novak, Kovačič, & Avsec, 2011)

4. Posuzování sociálních kompetencí

Pouštíme-li se do posuzování sociálních kompetencí u lidí, narážíme na dva odlišné přístupy a s nimi spojené odlišné metody evaluace. Jde o pohled osobnostní a výkonový. V případě osobnostního pohledu je na sociální kompetence nahlíženo jako na v čase poměrně stabilní osobnostní charakteristiky. Již historicky můžeme v nejrůznějších osobnostních dotaznících a inventářích nalézt škály vztahující se k sociální oblasti, nejtypičtěji škály typu extraverte – intraverte. V případě výkonového pohledu na evaluaci sociálních kompetencí je odpověď na otázku stálosti kompetence v čase již méně jednoznačná. Kompetence se sleduje tady a teď, posuzuje se úspěšnost zvládnutí nějaké situace – v reálném prostředí, v modelové situaci či teoreticky v rámci nějakého testu. V závislosti na metodě se samozřejmě pak liší kvalita získané informace. (Bierman, & Welsh, 2000) V rámci těchto dvou přístupů pak můžeme najít ještě jeden důležitý rozdíl, a to v rámci hodnotících škál. V případě osobnostního přístupu není jeden konec škály správně a druhý špatně, u výkonového přístupu však známe žádoucí, lépe hodnocený stav kompetence.

4.1. Testové metody

V rámci testových metod zjišťování sociálních kompetencí (případně některý z konceptů, které sociální kompetence obsahují) můžeme rozlišit dva typy metod. První z nich, testové metody, staví na předpokladu předem známého správného řešení předkládaného problému. Druhé z nich jsou metody zaměřené na popis chování. V případě, že jsou zaměřené specificky

na sociální kompetence, můžeme i v nich nacházet jednu stranu škály jako tu, která je žádoucí. Pokud se jedná o sociálně zaměřené škály v rámci obecných osobnostních dotazníků, neexistuje u nich správné řešení a často se předpokládá, že každý výsledek má své klady i zápory.

4.1.1. Výkonové testy

V rámci výkonových testů se setkáváme hlavně s měřením konceptu sociální inteligence. Snaha měřit sociální inteligenci od doby, kdy byl tento koncept ve dvacátých letech minulého století poprvé uveden, prošla dlouhým, často pomalým a neproduktivním vývojem. Z počátku neexistovala žádná metoda, která by tento konstrukt dokázala uspokojivě měřit. (Thorndike, & Stein, 1937) V rámci dalšího vývoje došlo postupně k rozšíření konceptu do multidimenzionálního, zahrnujícího vnitřní a vnější vnímání, okolní podmínky, sociální dovednosti a další psychosociální proměnné. To však zároveň přispělo ke zvýšení nároku na vyvíjené metody. (Taylor, 1990)

Výkonové testy se ve své podstatě zaměřují na měření kognitivního základu sociálního chování. Vzhledem k povaze těchto testů existuje vždy objektivně správné, žádoucí řešení. Předpokládá se, že jedinec, který je schopen v rámci výkonového testu správně identifikovat vhodné řešení, bude lépe reagovat i v reálných situacích. Častým východiskem bývá vizuální materiál, například fotografie určitých situací, jejich kreslená varianta nebo zobrazení osob. Jindy může jít o nahrávky hlasů nebo videa. Jedinec má pak za úkol se v předkládaném materiálu zorientovat a identifikovat, co chybí, nepatří do kontextu, co je podobné vzoru, jaké emoce prožívá zobrazená osoba atp. (Svoboda, Humpolíček, & Šnorek, 2013)

Snaha zjistit míru sociálních dovedností formou výkonových testů někdy přímo navazuje na obecné inteligenční testy, především pak v případech, kdy jejich autor považuje sociální inteligenci za derivát obecné inteligence. V případě Wechslerovy Inteligenční škály pro děti (WISC-III) se objevila otázka, zda je možné na základě subtestů porozumění a řazení obrázků indikovat sociální inteligenci dítěte. Výsledky studie, která porovnávala tyto výsledky s posouzením sociálního fungování dítěte matkou a učitelem/učitelkou ukázala, že subtest porozumění v určitých aspektech skutečně souvisí se sociálním fungováním dítěte, nicméně významnost tohoto zjištění byla značně limitovaná. V případě řazení obrázku se žádný vztah nenalezl. (Beebe, Pfiffner, & McBurnett, 2000) Tyto subtesty najdeme i ve Wechslerově testech inteligence pro dospělé. Zejména pak v testu porozumění jsou úlohy věnovány i dovednostem ze sociální oblasti, jako je vyřešení sociálních situací a problémů. To může pomoci odhalit jak sociální zralost, tak i úsudek v praktických sociálních situacích. (Svoboda, Humpolíček, & Šnorek, 2013)

Mezi výkonové testy ze sociální oblasti můžeme řadit ještě ty, které zjišťují znalost určitých sociálních norem a zvyklostí. Vztah této znalosti na sociálně kompetentní chování je však složitější. I když znalost norem může umožnit jedinci, aby jeho chování bylo více kompetentní a přiměřené v rámci dané situace, samotná tato znalost ještě nezaručuje, že bude mít jedinec dostatek schopností na to, aby sociálně kompetentního chování dosáhl. Sociální normy jsou navíc velmi situačně podmíněné, což ztěžuje možnosti jejich měření a obecně se tak zjišťují jen málokdy. (Kanning, 2017)

4.1.2. Dotazníky a inventáře

Dotazníky a inventáře podobné těm osobnostním jsou velmi rozšířenou metodou popisu chování jedince. S ohledem na princip těchto metod můžeme rozlišit ty postavené na sebeposouzení a ty, které využívají pro popis chování druhé osoby. U některých dotazníků můžeme nalézt obě varianty a získat tak více úhlu pohledu. Posouzení druhou osobou je pak užitečným nástrojem především při hodnocení dětí nebo jiných osob s nedostatečně rozvinutými schopnostmi pro systematický popis vlastního chování.

Vzhledem k často nejasnému vymezení pojmů není snaha o vytvoření užitečného a koncepčně jasno vymezeného dotazníku ničím ojedinělým. V této kapitole budou představeny vybrané dotazníkové metody, které byly vyvinuty v posledních letech a u kterých je měření sociálních schopností a dovedností primárním záměrem. V závěru kapitoly budou uvedeny užívané osobnostní dotazníky, které obsahují škály zaměřené či související se sociálním fungováním jedince.

V úvodu bych ráda uvedla Inventář Sociálních Kompetencí (ISK), se kterým tento výzkum dále pracuje. Tento inventář pracuje s 108 položkami, které jsou rozděleny do 17 primárních škál a 4 sekundárních škál. První z nich je škála sociální orientace, která v rámci primárních škál zahrnuje prosocialitu, převzetí perspektivy, pluralitu hodnot, ochotu ke kompromisu a naslouchání. V rámci této sekundární škály jsou sledovány pozitivní postoje ke druhým, schopnost se do nich vžít a brát v potaz jejich úhel pohledu, dokázat naslouchat a být tolerantní k odlišnostem. Druhou škálou je pak ofenzivita, do které spadá schopnost prosadit se, ochota ke konfliktu, extravertze a rozhodnost. Již samotné primární škály zde dobře popisují obsah ofenzivity, jak je chápána v rámci tohoto inventáře. Jde v podstatě o aktivní a rozhodný přístup k ostatním. Třetí škálou je sebeovládání obsahující sebekontrolu, emoční stabilitu, flexibilitu chování a internalitu. V tomto případě škála znamená především vnímání sama sebe jako příčinu událostí a přebírání odpovědnosti za své činy, pružné reagování a zároveň i emoční stabilitu. Poslední škálou je pak reflexibilita, kterou sytí sebeprezentace, přímá pozornost

k sobě, nepřímá pozornost k sobě a vnímání osob. Tato škála staví na schopnosti vnímat chování vlastní i chování druhých během interakce a přizpůsobovat se jim. (Kanning, 2009, Hoskovcová & Vašek, 2017)

Další metodou zaměřenou na sociální kompetence je Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ). Jedná se o čtyřicetipoložkový dotazník postihující 5 dimenzí: navazování vztahů, sebeodhalení, vyjadřování nespokojenosti s činnostmi druhých, poskytování emoční podpory a řešení mezilidských konfliktů. (Buhrmester, Furman, Wittenberg, & Reis, 1988) Těchto pět faktorů zůstává velmi stabilními napříč různými verzemi tohoto dotazníku, zároveň je mezi jednotlivými škálami vysoká korelace, která naznačuje existenci nadřazené a související skupiny kompetencí. (Kanning, 2006, Górska, 2011, Coroiu et al, 2015, Giromini et al, 2016)

Tromso Social Intelligence Scale (TSIS) je škála o 21 položkách založená na sebehodnocení, původně vyvinutá v Norsku, později převedená i do jiných jazyků. Cílem autorů bylo vytvořit metodu, která bude oproti jiným dostupným představovat jednoduchý způsob zjištění sociální inteligence během časově nenáročné administrace. Zároveň chtěli ve spolupráci s odborníky vytvořit takový koncept, který by odpovídal z hlediska pojmu sociální inteligence, jehož definice se mnohdy výrazně odlišují. (Silvera, Martinussen, & Dahl, 2001) Toho se snaží dosáhnout na základě multi-komponentní struktury, která měří tři propojené, ale odlišné faktory: zpracování sociálních informací, sociální dovednosti a sociální vnímavost, přičemž tyto faktory zůstávají konstantní i v dalších jazykových mutacích dotazníku. (Gini, 2006, Doğan, & Çetin 2009) Vzhledem ke své struktuře a nenáročné administraci je škála TSIS hojně používaná ve výzkumech. (např. Makovská, & Kentoš, 2006, Olubunmi, & Olubunmi, 2016, Deliç, Novak, Kovačič, & Avsec, 2011) Dalším příkladem pokusu o měření sociální inteligence je Social Intelligence Scale (SIS). Funguje na principu sebehodnocení, kdy hodnocení probíhá v celkem 79 položkách na čtyřbodové škále. V tomto případě autoři dospěli pomocí faktorové analýzy k pěti odlišným škálám: sociální manipulace, sociální facilitace, sociální empatie, extroverze a sociální adaptabilita. (Habib, Saleem, & Mahmood, 2013)

Dalšími testy jsou pak škály empatie, kde za zmínění stojí hlavně ty, které s empatií pracují jako s multidimenzionálním konceptem. Caruso a Mayer (1998) vytvořili třicetipoložkovou škálu, která rozlišovala celkem 6 faktorů. V rámci české verze této škály však bylo nakonec zvoleno třífaktorové řešení, které odlišuje emocionální dojetí, pozitivní sdílení a soustrast-sounáležitost, a které pracuje jen s 25 položkami. (Seitl, Charvát, & Juřicová, 2017)

V případě velkého množství osobnostních testů nacházíme škály, které se více nebo méně týkají fungování jedince v sociálních situacích. Vzhledem k množství používaných osobnostních i jiných dotazníků je následující přehled zaměřen na metody vycházející z konceptu Big Five, které představují ty nejvíce používané.

Nejrozšířenějším osobnostním dotazníkem pracujícím s pětifaktorovým modelem jsou dotazníky NEO-PI, v aktuální verzi NEO-PI-3, která byla oproti verzi předchozí změněna hlavně co se týče srozumitelnosti položek pro respondenty mladší a s nižším vzděláním. (McCrae, Costa Jr., & Martin, 2005) Tento dotazník je dále využit v empirické části a obsahuje 240 položek v pěti obecných faktorech a 30 primárních škálách. Spojitost se sociálními dovednostmi a fungováním byla v mnohých výzkumech nalezena u všech pěti škál (otevřenost, svědomitost, extraverte, přívětivost a neuroticismus). Dotazník existuje ve formě pro sebeposouzení i posouzení druhou osobou (ve verzi NEO-PI-R), přičemž položky jsou identické, jen jinak formulované a umožňují tak získat více úhlů pohledu na osobnostní charakteristiky jedince. (Hřebíčková & Jelínek, 2016)

Dalším dotazníkem, který je využíváný napříč světem v personální praxi a vychází rovněž z Big Five pojetí, je Hoganův osobnostní dotazník (*Hogan Personality Inventory*, HPI). Cílem tohoto dotazníku je měření osobnosti tak, jak se projevuje v běžných situacích. Měl by odhalovat znaky, které se projevují během sociální interakce a které ovlivňují výkon jedince. Původní pětifaktorová struktura dotazníku byla v tomto případě rozšířena na sedm škál. V rámci sociálního chování jsou významné především první čtyři z nich: stabilita (vycházející z neuroticismu), sebeprosazování a sociabilita (vycházející z extraverte) a kooperativnost (vycházející z přívětivosti). Další tři škály již méně hovoří o sociálních charakteristikách jedince (systematičnost vycházející ze svědomitosti a zvědavost a učení vycházející z otevřenosti). Výhodou tohoto dotazníku je validizace na základě popisu chování pozorovatelů a popisu pracovních výkonů, díky které mají výsledky zachycovat to, jak jedince vidí druzí, ačkoliv je využito sebeposouzení. Zároveň u dotazníku probíhá neustálé upravování norem a sledování stálosti dotazníku díky sběru dat ze všech administrací. (*Certifikační školení k Hoganově profesní diagnostice*, 2013).

4.2. Pozorování

V různých oblastech se můžeme setkat s posuzováním sociálních dovedností v rámci modelových či reálných situací. Ačkoliv se pozorováním a popisem chování zabývají i výše zmíněné testové metody, ať již v rámci vlastního chování nebo chování druhých, v tomto případě je řeč o bezprostřední zkušenosti, ne o zpětném vybavování si daného chování

v závislosti na prezentované položce testu. Rozdílem tedy je, že v době, kdy situace probíhá, si již je hodnotitel vědom toho, že je jeho úkolem situaci pozorovat a zhodnotit. Posouzení sociálních kompetencí na základě pozorování je ve své podstatě hodnocením nepřímým, kdy předpokládáme, že projevené chování je těmito kompetencemi determinováno. Samotné pozorování se pak může značně lišit z hlediska systematickosti. (Kanning, 2017)

4.2.1. Pozorování druhou osobou

Nejrozšířenějším pozorováním druhou osobou je pozorování tzv. umělých, modelových situací. Zřejmě nejčastějším případem u zdravé populace je využívání této metody v rámci tzv. assessment center (AC) v personalistické praxi. Ačkoliv zde nejde jen o hodnocení sociálních dovedností, ale i dalších, např. schopnosti uvažovat, řešit problémy, často se právě o schopnosti člověka pohybovat se v mezilidské interakci dozvídáme nejvíce. (Waung, Hymes, & Beatty, 2014) Obvykle uchazeči o zaměstnání jsou v rámci AC hodnoceni v různých dimenzích napříč různými úkoly. Výzkumy ukazují, že transparentnost sledovaných dimenzí se v rámci jednotlivých AC liší, stejně jako kvalita provedení AC. (Ingold, Kleinmann, König, & Melchers, 2016)

Výhodou AC oproti jiným metodám výběru je využití více situací, ve kterých je možné uchazeče sledovat a hodnotit. Design AC by pak měl sledovat předem stanovené klíčové kompetence tak, aby byla každá z nich hodnotitelná minimálně ve třech odlišných posuzovacích situacích. Kromě účastníků a moderátora jsou na AC přítomni také hodnotitele, jejichž počet se odvíjí od počtu účastníků a paralelně probíhajících aktivit, a asistenti, kteří se podílí na hladkém průběhu AC a mohou zajišťovat i protějšky účastníkům v rámci modelových situací. (Kanning, 2017) Naopak díky svému rozsahu a náročnosti může být kvalita AC negativně zasažena nedostatečným množstvím zdrojů, které je na něj zadavatel ochotný uvolnit.

V rámci AC, ale i izolovaně, můžeme narazit na různé typy umělých situací, ve kterých můžeme pozorovat a hodnotit sociální kompetence, a to jak na individuální, tak skupinové. Nejčastější individuální aktivitou jsou tzv. role play, tedy hraní rolí. V rámci této aktivity mají účastníci, obvykle v interakci s asistentem, zadané určité charakteristiky situace a cíl, kterého mají dosáhnout. Může se jednat o situaci řešení problému, vyjednávání, prezentaci či jednání s podřízeným. (Leugnerova, Vaculik, & Prochazka, 2016) V případě výběru uchazečů nám role play umožňuje vidět interakce, které jsou blízké sledované pozici, ale v rámci běžných situací nejsou využívané kompetence tolik viditelné. V rámci klinického pozorování se může jednat i o běžné situace, ve kterých jsme pozorovanou osobu neměli šanci vidět nebo kterým se sám

vyhýbá (např. zeptat se na kamarádův víkend). Role play je také metodou využitelnou nejen pro posouzení kompetencí, ale i následující nácvik. (Ratto, 2011)

V rámci skupinových aktivit můžeme pozorovat diskusi či řešení nějakého problému (teoretického či konstrukčního). Z hlediska sociálních kompetencí nás pak zajímá především chování účastníků během jednání s druhými. Sledujeme například jejich schopnost naslouchání, prosazení vlastního názoru, jasnosti komunikace, vyvolávání a řešení konfliktů nebo i roli v rámci skupiny, nebyla-li předem přiřazena. Arbitrární rozřazení rolí během skupinové aktivity může pomoci simulovat reálné situace, ve kterých si ne všichni jsou rovni (např. v rámci pracovního zařazení), na druhou stranu to však již ztěžuje hodnocení všech účastníků stejným způsobem, protože jejich výchozí pozice jsou odlišné. (Kanning, 2017) Problematické mohou být skupinové úkoly také v případě výběrových řízení na vedoucí pozice, kde se většina účastníků snaží prosadit jako vůdce skupiny, protože to vnímá jako žádoucí chování. Proto nebývají v případě vyšších pozic skupinové aktivity často vhodným řešením.

V tomto kontextu se nicméně může projevit, podobně jako u některých testových metod, vliv sociální desirability a celý posuzovací proces by měl proto být koncipován tak, aby se uchazeč nemohl stylizovat, a především pak svoji stylizaci udržet. Toho může být dosahováno větším časovým rozsahem (AC namísto izolovaného rozhovoru či jedné modelové situace), prací pod tlakem nebo neprůhledně stavěnými situacemi. Kromě sociální desirability se hovoří také o impression managementu, tedy ovlivňování dojmu, který mohou ostatní získat během interakce. Na rozdíl od sociální desirability v tomto případě nemluvíme jen o poskytování žádoucích odpovědí, ale o celkovou prezentaci své osoby (např. jako sebevědomějšího, průraznějšího). (Klehe, Kleinmann, Nieß, & Grazi, 2014) Snadněji zvládnutelné z hlediska záměrného projevoování žádoucích, nikoliv člověku vlastních vzorců chování, jsou situace rozvojového, nikoliv výběrového charakteru, kde je cílem pozorování zjistit podklady pro další individuální plán rozvoje. Nicméně i v takovýchto situacích je třeba počítat s určitou mírou zkreslení, ke které mohou mít jedinci nejrozličnější motivaci.

S posuzováním druhou osobou v rámci reálných, přirozených situací se častěji setkáme v případech hodnocení kompetencí u dětí, především pak v případech, kdy je u dítěte podezření na nějaký problém v dané oblasti. Pozorovatelem v takové situaci může být rodič, pedagog, psycholog nebo jiný přizvaný odborník a může probíhat jak v rámci domácího prostředí, školního prostředí či za jakékoliv jiné situace. Situace, ve které se zde pozorovaný jedinec nachází, není nijak předem připravena. V případě zúčastněného pozorování (např. přizvaný psycholog interaguje s dítětem, které si hraje) může být však samotným procesem pozorování

značně ovlivněna, stejně tak jako i nezúčastněné pozorování v případě, že není skryté. Výhodou pozorování oproti škálám je pak větší senzitivita vůči změnám, které nastávají v krátkodobém horizontu. (Gresham, 2016)

4.2.2. Sebe pozorování

Sebe pozorování může být užitečnou metodou především v případech, kdy je jedinec motivován zjistit své silné a rozvojové stránky v rámci sociálních kompetencí a dále na nich pracovat. Výhodou této metody je možnost pozorovat za jakékoliv situace, a to i v rámci vlastního vnitřního prožívání. Jedinec tak může odhalit i situace, kde např. ačkoliv vnější projev působí kompetentně, vnitřně vyvolává silný diskomfort či stojí jedince velké množství vnitřních zdrojů, které jsou neúměrné. Jednou z metod je vedení si systematického deníčku, zaměřeného na konkrétní projevy. Často se jedná spíše o záznam subjektivních prožitků, jako je spokojenost či úzkost, které na samotné sociální kompetence odkazují nepřímo. (Mackinnon, Battista, Sherry, & Stewart, 2014) Existují jak standardizované deníky, tak je i možno pro určitý případ připravit deník nový, který lépe vyhovuje projektu či konkrétnímu jedinci. V obou případech se doporučuje s jedincem podrobně probrat metodiku vyplňování, aby získané výsledky byly následně využitelné. (Kanning, 2017)

4.3. Rozhovor

V rámci zjišťování informací o jedinci nelze opominout metodu rozhovoru, která i v případě sociálních kompetencí může přinést užitečné informace. Informace o samotných kompetencích budou i v tomto případě zjišťované především nepřímo z popisovaného chování a prožívání v rámci sociálních interakcí. Samotný rozhovor může být veden jak přímo s jedincem, jehož dovednosti chceme zjistit, nebo s osobou, která je mu blízká a která může na tyto dovednosti poskytnout dobrý náhled (např. rodinný příslušník, partner, kamarád, kolega). (Warnes, Sheridan, Geske, & Warnes, 2005) Ať už se jedná o rozhovor polostrukturovaný či strukturovaný, vždy by měla mít osoba vedoucí rozhovor jasný cíl a plán. Z toho důvodu můžeme v případě diagnostiky sociálních kompetencí pomocí rozhovoru jen těžko mluvit o rozhovoru nestrukturovaném. Užitečným nástrojem je behaviorální interview (Behavioral Event Interview, BEI), které se zaměřuje na popis chování, které se projevilo v (ideálně nedávné) minulosti. Respondent má za úkol vybavit si situaci, která typově odpovídá dotazu, a následně popsat své jednání, projevy, řešení. Behaviorální interview má široké možnosti uplatnění a setkáváme se s ním zejména při rozhovorech v rámci výběru vhodných kandidátů. Ukazuje se, že oproti běžnému rozhovoru umožňuje jasnější a přesnější rozlišení mezi kandidáty s požadovanou úrovní dovedností a těmi, kteří ji nedosahují. Zároveň si je i

člověk vedoucí rozhovor svým rozhodnutím jistější. (Alonso, & Moscoso, 2017, Kurian, Ribeiro, & Gomes, 2016)

Jak ukazuje tento přehled, k diagnostice sociálních kompetencí lze přistupovat z různých stran a podle toho získávat různě zprostředkovaná data, která mohou vycházet z odlišných oblastí. Tak jako byla zmíněna triangulace v rámci assessment center, měli bychom mít na paměti použití více metod i při kvalitní diagnostice jakéhokoliv jedince. Vhodná může být například kombinace dotazníku, pozorování v modelové situaci a behaviorálního interview. Sociální kompetence či osobnostní rysy zjištěné v rámci dotazníku jsou konfrontovány s reálným výkonem v modelové situaci a doplněny popisem konkrétního minulého chování v rámci BEI. Takovýto postup zároveň i snižuje šanci, že se během celého posouzení zvládne jedinec stylizovat.

5. Možnosti a metody rozvíjení sociálních kompetencí

Ačkoliv z hlediska sociálních kompetencí vnímáme minimálně jejich dispozice jako něco daného, jedná se o oblast s širokými možnostmi rozvíjení, byť se účinek může velmi odlišovat u rozdílných kompetencí i jedinců (např. v závislosti na patologické nedostačivosti v této oblasti).

Důvodem pro rozvíjení sociálních kompetencí může být snaha o lepší zapojování se do společnosti, získání lepšího zaměstnání, vytváření kvalitnějších vztahů s ostatními i obecně snazší porozumění dění kolem nás. Existují ale i méně viditelné benefity, které rozvinuté sociální kompetence doprovází a jsou jimi ovlivněny. Jedním z nich je i prokázaná pozitivní korelace mezi úrovní sociálních dovedností a celkovou spokojeností s životem (Malinauskas, Dumciene, & Lapeniene, 2014). Ve výzkumu se ukázalo, že míra sociálních dovedností člověka dokáže vysvětlit 16% variance prožívaného štěstí. Zároveň při prozkoumávání vztahu mezi sociální inteligencí, štěstím, životní spokojeností a optimismem se ukazuje, že sociální inteligence by mohla být důležitým prediktorem všech zbylých tří konceptů. Spojitost mezi sociální inteligencí a štěstím je navíc velmi podobná i v odlišných kulturách. (Doğan, & Eryilmaz, 2014) Důvodem, proč tato souvislost existuje, může být schopnost člověka se skrze mezilidské vztahy adaptovat na život a být tak šťastnější. (Buss, 2000) Z výzkumů navíc vyplývá, že pozitivní mezilidské vztahy jsou hodnoceny jako jeden z nejdůležitějších faktorů štěstí. (Eryilmaz, 2011) Ukazuje se také spojitost mezi sociálními dovednostmi a odolností vůči

stresujícím vlivům. Výzkum ukázal, že u rezidentů v nemocnicích, kteří dosahovali vyšší úrovně sociálních dovedností, se výrazně méně často projevovaly obtíže jako je syndrom vyhoření, úzkost nebo deprese, než u jejich méně sociálně kompetentních kolegů. Ačkoliv zjištěný vztah neprokazuje kauzální závislost, sociální dovednosti by mohly být protektivním faktorem před těmito obtížemi. (Pereira-Lima & Loureiro, 2015)

Jakékoliv metody rozvoje sociálních kompetencí mají však také své možnosti a omezení. U sociálněpsychologického výcviku (viz níže) můžeme nalézt názorný přehled hovořící o jeho očekávaných účincích, který zároveň představuje jakési obecné principy, které mohou být východiskem pro další typy programů, výcviků a tréninků, byť je u různých výcviků vždy třeba počítat i s jejich specifiky a konkrétním zaměřením. Z hlediska toho, co lze ovlivnit, můžeme mluvit o:

- Rozvoji komunikační dovednosti v její obecné rovině prostřednictvím modelových situací v pozitivním prostředí,
- Tréninku a rozvoji schopnosti reflexe, a to jak reflexe druhých, tak i sebereflexe, což představuje oblast, které přirozeně člověk nemusí věnovat takovou pozornost,
- Prostřednictvím vlastního prožitku v aktivitách i zpětné vazby zvýšit uvědomování si svých vlastních silných stránek i prostoru pro rozvoj v rámci jednání s lidmi,
- Porozumění a zmapování člověku vlastního percepčního a komunikačního stylu,
- Rozvoj schopnosti vnímání a přijímání emocí i jejich komunikování druhým,
- Zvýšit vnímavost vůči neverbální komunikaci,
- Rozvinutí sociálněpsychologických dovedností specificky se týkající profese, na kterou je výcvik zaměřen,
- Snížit množství vysílaných „matoucích“ signálů, například rozporu mezi verbální a neverbální složkou komunikace, laděním osobnosti a navenek vysílanými informacemi,
- Případně také obohatit prožívání o nové pohledy, rozvinout schopnost komunikace mimo obvyklou skupinu (kulturně, profesně, socioekonomicky atp.), vnímavost vůči obsahu i úpravě vlastních projevů.

Naopak zde je uvedeno několik bodů, které od psychosociálního výcviku očekávat nelze. Z hlediska vlastností člověka jde hlavně o změnu člověka od jeho základu a vytváření jakéhosi ideálu osobnosti, dále pak také jednání bez emocí. Další skupinu toho, co nelze očekávat, tvoří to, co je velmi situačně ovlivnitelné. Absolvování výcviku tak nemůže zaručit život bez

konfliktů, úspěšnou komunikaci s každým za každé situace nebo to, že je jedinec přijímán a oblíben všemi v jeho okolí. V neposlední řadě také nelze očekávat, že osvojené techniky jsou univerzální a že lze změny dosáhnout jen samotným pasivním absolvováním výcviku, bez vyložení vlastní energie a motivace. (Štětovská, 2001)

5.1. Soft Skills tréninky

Soft skills tréninky neboli tréninky měkkých dovedností jsou velmi rozšířenou formou rozvoje především zaměstnanců, ale i dobrovolníků, studentů nebo i široké veřejnosti. Ačkoliv se nejedná pouze o tréninky zaměřené na sociální kompetence, představuje tato tematická oblast jejich podstatnou součást. V rámci tréninků pro zaměstnance může potřeba tréninku reflektovat odlišné skutečnosti. Může jít o trénink, který má zaměstnancům umožnit po nástupu na novou pozici se lépe a rychleji přiblížit k optimálnímu výkonu, v jiném případě může reagovat na rozvojové stránky zaměstnanců, které se již projevíly v rámci výkonu zaměstnání, nebo například o další rozvoj zaměstnanců, aby mohli v budoucnu zastávat i odlišné či náročnější pozice a zvládat nové výzvy.

Potřeba tréninku může buďto přímo vycházet z náplně práce (např. rozvoj vyjednávacích schopností u obchodníků) nebo může být obecnější a zasahovat i do života nepracovního (např. řešení konfliktů). Trénink samotný pak může být cílen na jedno či více témat. Tréninky měkkých dovedností se ukazují jako užitečné například při rozvoji manažerů, kde se mimo jiné zaměřují na interpersonální dovednosti jako je diplomatické jednání, vyjednávání, schopnost spolupráce, naslouchání, komunikace s odlišnými kulturami nebo empatie. (Jain, & Anjuman, 2013) Další výzkum ukázal významné zlepšení kompetencí užívaných v rámci skupinových diskusí studentů technických oborů po absolvování šesti tréninků oproti svým kolegům, kterým byla pouze představena teorie. (Nayak, 2014) Podobně tomu je i u rozvoje dobrovolníků nebo studentů v rámci studentských organizací. U obvykle krátkodobých workshopů pro veřejnost vychází potřeba ze samotného zájmu lidí, nicméně vzhledem k malé časové dotaci a často i velmi smíšené skupině nebývá ani dopad těchto rozvojových tréninků příliš velký.

Z hlediska již zmíněné časové dotace můžeme rozlišit workshop (1-2 hodiny), training session (nejčastější formát, 3-7 hodin), tréninkový kurz (8-15 hodin, tedy 1-2 dny) a tréninkový program (15+ hodin). Samotné přípravě tréninku by měla předcházet analýza potřeb, na základě které se stanovují cíle. V návaznosti na ně je následně připraven program reflektující co možná nejvíce požadavky zadavatele i očekávání a potřeby účastníků. Samotný program se sestává z různých typů aktivit, využívá reflexí, diskusí, skupinových aktivit, hraní rolí, vytváření projektů atp. Zároveň je kladen důraz i na návaznost jednotlivých fází programu a jejich

smysluplnost v rámci principů učení. (Latakaite, Klang, Tunga, & Ghisleni, 2016) Každý soft skills trénink by pak měl splňovat následující kritéria: (1) jasný a podstatný obsah, (2) důraz na praktické využití, (3) interaktivita a experimentování, (4) rozvoj dovedností skrze nácvik a zpětnou vazbu a (5) motivování účastníků k zapojení se a absolvování výcviku. (Jabary, 2014) V závislosti na designu tréninku může docházet k rozvoji jedné specifické sociální dovednosti (např. jak dávat zpětnou vazbu) nebo i většího balíku kompetencí (jak komunikovat bez konfliktů).

5.2. Specificky zaměřené programy pro rozvoj sociálních kompetencí

Tato kapitola obsahuje přehled několika konkrétních rozvojových programů zaměřených na sociální kompetence účastníků. V žádném případě se nejedná o konečný výčet, neboť konkrétní programy jsou vždy přizpůsobovány pro použití s konkrétní skupinou v určitém formátu.

Jako první bych ráda uvedla sociálněpsychologický výcvik, který byl již zmíněn v úvodu této kapitoly. Tento typ výcviků představuje poměrně flexibilní základ pro realizaci konkrétních programů. Výcvik prošel dlouhým vývojem a např. na vysokých školách bývá užíván například v přípravě psychologů, učitelů, studentů sociální práce, vychovatelství i studentů s uměleckým zaměřením. (Hermochová, & Vaněková, 2001) Výcvik staví na propojení osobní zkušenosti se související teorií. Časová dotace, při které již dochází k osvojení daných dovedností, se může lišit, autoři však uvádějí, že efekty se dostávají přibližně po 30 hodinách programu. Aktivity by pak měly být různorodé, střídát práci v rámci celé skupiny i v menších týmech, zaměřovat se na různé dovednosti a využívat různých prostředků. (Gillernová & Štětovská, 2001)

Rozvoj sociálních kompetencí probíhá i v rámci programů postavených na terapeutických postupech. Tento přístup můžeme najít hlavně v těch případech, kdy jsou cílovou skupinou jedinci s deficitními či obecně slabšími sociálními dovednostmi. Příkladem je osmitýdenní program určený pro adolescenty, kteří prokazovali nižší výkon v rámci sociálních dovedností a který staví na kognitivně behaviorální terapii. Skupina se setkávala jednou týdně na dvouhodinovém programu, po jehož skončení byl prokázán významný nárůst sociálních dovedností účastníků. (Olubunmi, & Olubunmi, 2016) Jiným příkladem terapeutického rozvoje sociálních dovedností je *Program for the Education and Enrichment of Relational Skills* (PEERS), který se zaměřuje na rozvoj u osob s Apergrovým syndromem. Původně byla účinnost tohoto programu prokázána u věkové skupiny 11-16. (Laugeson, Frankel, Mogil, & Dillon, 2009) V rámci svých modifikací však ukázala přínos i u starších jedinců. Tento čtrnácti týdenní program si klade za cíl především rozvoj základní vztahových dovedností, které

umožňují navazování a udržování přátelství, komunikaci v běžných situacích, argumentaci nebo práci s vlastní reputací. (McVey et al, 2016) Program PEERS představuje jednu z mnoha intervenčních metod vyvíjených pro osoby s poruchami autistického spektra, které jsou velmi častou cílovou skupinou výzkumných snah o vytvoření účinných specifických programů rozvoje sociálních dovedností. (např. Radley et al, 2017, Christ et al, 2017, Berger, Manston, & Ingersoll, 2016)

Ačkoliv formální vzdělávání staví na odlišných principech, než programy a způsoby neformálního vzdělávání či terapií, zaměřování se více i na tzv. měkké dovednosti se stává častější i v rámci školních kurikul. Využívání těchto metod může učitelům pomoci rozšířit oblast učení o témata, která jsou hojně využitelná i mimo školu. (Strimel et al., 2014) Příkladem může být například program sociálních dovedností integrovaný do hodin tělesné výchovy. V rámci jednotlivých částí programu se studenti učí komunikovat (např. role-play, komplimenty), kooperovat v rámci skupinových úkolů, být asertivní, pracovat s očním kontaktem při sdělování, kontrolovat se a adaptovat se v sociálních situacích (např. přijetí prohry, odpuštění soupeři, verbalizace). Vše pak probíhá v jednotlivých stádiích, kdy je dovednost nejprve popsána, předvedena, následně procvičována a získáním zpětné vazby znovu posilována. Výzkum ukázal, že studenti, kteří tímto programem prošli, byli v posilovaných kompetencích daleko silnější než jejich vrstevníci. (Malinauskas, & Akelaitis, 2015)

5.3. Coaching

Pokud mluvíme o rozvojových metodách, je třeba nezapomenout na koučování, které může pomoci jedinci k rozvoji kvalitních vztahů s blízkými, zbavení se strachu z vystupování před lidmi nebo i dosáhnutí na lepší pracovní pozici. (Trifan, 2015) Ačkoliv koučovací sezení sama o sobě mají jen velmi malý potenciál pro zvyšování sociálních kompetencí koučícího, přínos pro rozvoj sociálních kompetencí spočívá především v identifikování takových dovedností, ve kterých se chce jedinec rozvíjet, a ve facilitování samotného procesu rozvoje. Společně s koučem si tak koučí vytváří svůj vlastní plán rozvoje, který může využívat i dalších metod (např. participace na nějakém výcvikovém programu), nebo především na plánování náročných interakcí či sociálně zátěžových situací dopředu, motivování se k jejich vyzkoušení, vystavování se reálným situacím, jejich reflektování a evaluování.

Empirická část

6. Metodologie

Cílem empirické části této práce je prozkoumání vztahu mezi sociálními kompetencemi měřenými pomocí Inventáře sociálních kompetencí ISK a osobnostními charakteristikami měřenými inventářem NEO-PI-3. Tento výzkum by rád odpověděl na otázku, které sociální kompetence jsou více a které méně spjaté s osobnostními rysy a do jaké míry je pak možné pomocí osobnostních rysů predikovat sociální kompetence.

Tento výzkum využívá kvantitativního výzkumného plánu postaveného na korelační, regresní a faktorové analýze provedené pomocí statistického softwaru IBM SPSS.

6.1. Výzkumné otázky a hypotézy

Hlavní výzkumná otázka této práce:

- Jak souvisí sociální kompetence s osobnostními charakteristikami?

Dílčí výzkumné otázky:

- Do jaké míry mohou osobnostní charakteristiky predikovat sociální kompetence?
- Liší se vztah sociálních kompetencí a osobnostních charakteristik v rámci jednotlivých kompetencí?
- Které sociální kompetence jsou s osobnostními charakteristikami nejvíce spjaté a které nejméně?

Pro korelační analýzu byly navíc stanovené tyto hypotézy:

- H1 – Sociální orientace koreluje pozitivně s extravertí, otevřeností a přívětivostí.
- H2 – Ofenzivita koreluje negativně s neuroticismem, pozitivně s extravertí a svědomitostí.
- H3 – Sebeovládání koreluje negativně s neuroticismem a pozitivně s extravertí.
- H4 – Reflexibilita koreluje pozitivně s neuroticismem.

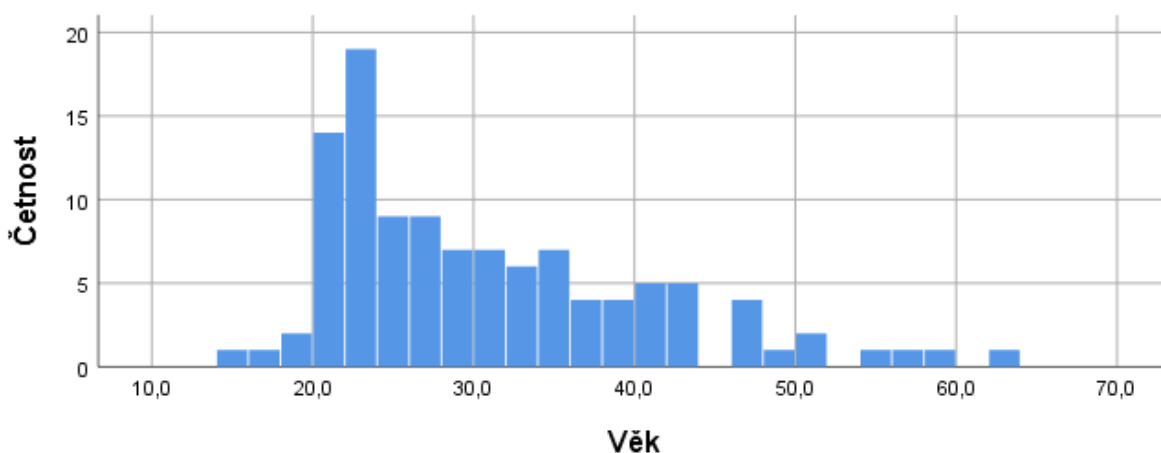
Tyto hypotézy byly stanoveny na základě již zjištěných korelací v rámci validizačních studií Inventáře sociálních kompetencí.

7. Výzkumný vzorek

Celkově byla zpracována data 111 respondentů, kteří vyplnili obě metody a řádně se identifikovali, takže jejich data mohla být následně spárována. Z původních 331 osob, které projevily zájem vyplněním registračního formuláře, jde tedy návratnost dotazníků 33,5%. Tyto velké ztráty byly způsobeny hlavně následným nezapojením se do samotného vyplnění zaslaných metod a chybným vyplněním identifikačních údajů.

Sběr dat probíhal online, respondenti zájem o účast ve výzkumu vyjádřili vyplněním registračního formuláře (Google Form), na jehož základě jim byly prostřednictvím emailové komunikace zaslány odkazy pro vyplnění obou metod. Za vyplnění dotazníků byly respondentům následně zaslány jejich výsledky NEO-PI-3 s možností jejich konzultace.

Z respondentů bylo 77 žen a 34 mužů. Průměrný věk respondentů byl 30,3 let, s rozpětím od 16 do 64 let.

Graf 1 - věková struktura respondentů

Z hlediska vzdělání 55% tvořili respondenti s dokončeným středoškolským vzděláním s maturitou, 19,8% s magisterským vzděláním a 12,6% s bakalářským vzděláním. Ostatní skupiny byly zastoupeny jen několika jedinci, dva respondenti vzdělání neuvedli.

	Základní vzdělání	Středoškolské vzdělání bez maturity	Středoškolské vzdělání s maturitou	Vyšší odborné vzdělání	Bakalářské	Magisterské	Vyšší než magisterské	Chybějící	Celkem
Četnost	3	4	61	4	14	22	1	2	111
%	2,7	3,6	55,0	3,6	12,6	19,8	0,9	1,8	100,0

Tabulka 1 - struktura vzdělání respondentů

8. Použité metody

Respondenti v tomto výzkumu vyplnili celkem dvě psychodiagnostické metody. První z nich je Inventář sociálních kompetencí Kanninga (česká verze 2017) zaměřený na diagnostiku sociálních kompetencí prostřednictvím sebeposouzení. Druhou metodou pak je osobnostní dotazník NEO-PI-3 Costy a McCrae (česká verze 2016). Sběr dat probíhal před samotným vydáním těchto metod v českém jazyce a přístupy pro vyplnění online byly poskytnuty Testcentrem.

Následující tabulka poskytuje souhrnné informace o obou metodách. Veškeré údaje jsou platné pro použité, nezkrácené verze.

ISK	NEO-PI-3	
počet položek		
108	240	
sekundární škály (4)	obecné dimenze (5)	
Sociální orientace	Neuroticismus	
Ofenzivita	Extraverze	
Sebeovládání	Otevřenost vůči zkušenosti	
Reflexivita	Přívětivost	
	Svědomitost	
primární škály (17)	subškály (30)	
Prosocialita	Úzkostnost	Novátorské činnosti
Převzetí perspektivy	Hostilita	Ideje
Pluralita hodnot	Depresivnost	Hodnoty
Ochota ke kompromisu	Rozpačitost	Důvěra
Naslouchání	Impulzivnost	Upřímnost
Schopnost prosadit se	Zranitelnost	Altruismus
Ochota ke konfliktu	Vřelost	Poddajnost
Extraverze	Družnost	Skromnost
Rozhodnost	Asertivita	Jemnocit
Sebekontrola	Aktivnost	Způsobilost
Emocionální stabilita	Vyhledávání vzrušení	Pořádkumilovnost
Flexibilita chování	Pozitivní emoce	Zodpovědnost
Internalita	Fantazie	Cílevědomost
Sebeprezentace	Estetické prožívání	Disciplinovanost
Přímá pozornost k sobě	Prožívání	Rozvážnost
Nepřímá pozornost k sobě		
Vnímání osob		

Tabulka 2 - popis metod ISK a NEO-PI-3

8.1. Popis škál

Pochopení pojetí jednotlivých škál je nezbytným pro prozkoumání vztahu mezi nimi napříč oběma dotazníky, proto je v této části uvedený stručný popis každé z nich tak, jak je vnímají autoři metod (ISK - Kanning, 2009, Hoskovcová & Vašek, 2017; NEO-PI-3 - McCrae, Costa Jr., & Martin, 2005, Hřebíčková & Jelínek, 2016)

8.1.1. ISK

Sociální orientace sleduje v podstatě angažovanost, pozornost a ochotu pomoci, a schopnost docházet ke kompromisům.

- Prosocialita – především pozitivní postoj k ostatním, ochota naslouchat, spravedlnost,
- Převzetí perspektivy – snaha pochopit druhé, převzít jejich úhel pohledu, porozumět pocitům ostatních,
- Pluralita hodnot – zájem a radost z různých typů lidí, ochota zpochybnit své vlastní postoje,
- Ochota ke kompromisu – vyrovnávání vlastních zájmů a zájmů druhé strany při konfliktu,
- Naslouchání – zájem o sdělení druhého, přehled o dění v rozhovoru.

Ofenzivita popisuje aktivní přístup k ostatním, oslovování, sebeprosazování a nevyhýbání se konfliktům.

- Schopnost prosadit se – přesvědčivost, schopnost ovlivnit ostatní a prosadit své,
- Ochota ke konfliktu – nevyhledávání konfliktů, ale radost z diskusí a aktivní přístup při řešení konfliktních situací,
- Extraverze – obliba pozornosti, snadné navazování nových kontaktů, vyhledávání společnosti,
- Rozhodnost – schopnost se rychle rozhodovat a být aktivní.

Sebeovládání obsahuje převzetí odpovědnosti za své činy, racionální chování bez většího vlivu emocí.

- Sebekontrola – rozvažování jednání a kontrola emočních projevů,
- Emoční stabilita – obvykle pozitivně laděné, vyrovnané emoce a klid,
- Flexibilita chování – schopnost rychle vymýšlet alternativy, přizpůsobovat se situaci,
- Internalita – důvěra ve své dovednosti, převzetí zodpovědnosti, nezávislost.

Reflexibilita mluví o schopnosti reflektovat vlastní chování k druhým a záměrně jej regulovat, mít o druhé zájem.

- Sebe prezentace – záměrné ovlivňování dojmu, který chce vytvořit,
- Přímá pozornost k sobě – přemýšlení o vlastní osobě, činech, motivech, emocích,
- Nepřímá pozornost k sobě – přemýšlení o vlastním působení na ostatní, jejich reakcí,
- Vnímání osob – pozorování druhých a jejich projevů.

8.1.2. NEO-PI-3

Neuroticismus popisuje míru vyrovnávání se se zátěží.

- Úzkostnost – tendence prožívat obavy směrem k budoucnosti,
- Hněvivost-hostilita – tendence prožívat zatrpkllost a hněv,
- Depresivnost – tendence prožívat zoufalství a smutek,
- Rozpačitost – prožitky trapnosti, rozpaků, stydlivosti,
- Impulzivnost – sklon k podléhání nutkání,
- Zranitelnost – sklony k pohlcení okolním děním, hlavně naléhavým a stresujícím, sklon k panice.

Extraverze mluví o míře společenskosti, aktivity a energičnosti.

- Vřelost – náklonost k druhým, přátelské chování,
- Družnost – vyhledávání společnosti, sdružování se,
- Asertivita – schopnost prosadit se, dominantnost,
- Aktivnost – sklony k rychlému životnímu tempu, energičnost,
- Vyhledávání vzrušení – preference výrazných a vzrušujících podnětů,
- Pozitivní emoce – prožitky štěstí a spokojenosti s životem, optimismus.

Otevřenost vůči zkušenosti popisuje sama sebe a podrobnější popis nabízejí primární škály.

- Fantazie – kreativita, fantazie, schopnost vytváření bohatého vnitřního světa,
- Estetické prožívání – schopnost vnímat krásno, umění,
- Prožívání – prožívání a hodnocení širokého spektra emocí u sebe i u ostatních,
- Novátorské činnosti – preference rozmanitosti a novosti před rutinou,
- Ideje – otevřenost vůči novým způsobům uvažování, zvědavost,
- Hodnoty – kritický přístup k hodnotám, jejich ověřování

Přívětivost se zabývá přívětivostí jedince vůči ostatním.

- Důvěra – tendence důvěřovat ostatním,
- Upřímnost – přímota a čestnost v jednání,
- Altruismus – touha pomáhat ostatním, velkorysost, braní ohledu na druhé,
- Poddajnost – preference spolupráce před soutěživostí,
- Skromnost – pokora před ostatními, skromné vystupování,
- Jemnocit – sympatie, starostlivost a soucit s ostatními.

Svědomitost popisuje míru, do jaké jedinec plné své povinnosti.

- Způsobilost – efektivní řešení problémů a připravenost k řešení,
- Pořádkumilovnost – organizovanost a metodické postupování,
- Zodpovědnost – schopnost dodržovat pravidla, být spolehlivý,
- Cílevědomost – vybírání náročných úkolů a jejich plnění,
- Disciplinovanost – schopnost odolat vyrušení a dokončovat,
- Rozvážnost – promýšlení věcí dopředu.

9. Korelační analýza

9.1. Konstruktová validita -srovnání s NEO-PI-3

9.1.1. Korelace hlavních škál

Pro zjištění validity jednotlivých škál a subškál bylo použito korelace výsledků s výsledky testu NEO-PI-3. Následující tabulka uvádí korelace mezi jednotlivými škálami. (Neparametrická korelace, Kendalovo Tau)

	ISK Sociální orientace	ISK Ofenzivita	ISK Sebeovládání	ISK Reflexibilita
NEO Neuroticismus	-,234**	-,434**	-,707**	,217**
NEO *Extraverze	,238**	,548**	,259**	0,021
NEO *Otevřenost	,357**	,131*	0,015	,271**
NEO *Přívětivost	,458**	-,142*	0,071	0,064
NEO *Svědomitost	,154*	,288**	,405**	-0,049

** . Korelace je signifikantní na hladině významnosti 0.01

* . Korelace je signifikantní na hladině významnosti 0.05

Tabulka 3 - korelace hlavních škál ISK a NEO-PI-3

V případě škály Sociální orientace můžeme vidět korelaci se všemi škálami osobnostního dotazníku. Nejsilněji tato škála koreluje kladně s Přívětivostí, kde je míra shody 0,458, dále pak s Otevřeností s mírou 0,357 a Extraverzí s mírou 0,238. Naopak negativně koreluje se škálou Neuroticismu s mírou -0,234. Všechny tyto korelace jsou na hladině významnosti 0,01. Na hladině významnosti 0,05 pak Sociální orientace koreluje se Svědomitostí na úrovni 0,154, jde tedy již o slabší vztah.

Škála Ofenzivity na hladině významnosti 0,01 vykazuje kladnou korelaci se škálami Extraverze s mírou 0,548 a Svědomitosti s mírou shody 0,288, zápornou korelaci pak se škálou Neuroticismu s mírou -0,434. Na hladině významnosti 0,05 pak došlo ke slabší korelaci se škálami Otevřenosti s mírou 0,131 a škálou Přívětivosti s mírou -0,142.

Nejvyšší míru shody vůbec dosáhla škála Sebeovládání se škálou Neuroticismu, kde došlo k záporné korelaci s koeficientem -0,707 na hladině významnosti 0,01. Na téže hladině

významnosti pak kladně Sebeovládání korelovalo s Extraverzí (0,259) a Svědomitostí (0,405). S ostatními škálami nedošlo k signifikantní korelaci.

Škála Reflexibility vykazuje korelaci se dvěma škálami osobnostního dotazníku a to škálou Neuroticismu (0,217) a škálou Otevřenosti (0,271), v obou případech na hladině významnosti 0,01.

Z hlediska stanovených hypotéz došlo k zamítnutí nulové hypotézy ve všech čtyřech případech ve prospěch alternativních hypotéz. Kromě signifikantních korelací definovaných v rámci hypotéz na základě předchozích výzkumů byly však nalezeny i další, které měly v některých případech i vyšší korelační koeficienty.

9.1.1. Srovnání korelací s dřívějšími výsledky validizačních studií

Následující tabulka uvádí srovnání korelačních koeficientů získaných v tomto výzkumu (n=111) s dalšími dvěma, které byly provedeny v minulosti. Prvním z nich je validizační studie provedená během převodu inventáře ISK do českého jazyka (n=125), v tabulce označená jako „korelace ČR“. (Hoskovcová & Vašek, 2017) Druhou je originální německá verze inventáře (n=219), v tabulce označená jako „korelace N“. (Kanning, 2009)

		NEO Neuroticismu s	NEO Extraverz e	NEO Otevřenos t	NEO Přívětivos t	NEO Svědomitos t
ISK Sociální orientace	korelace	-,234**	,238**	,357**	,458**	,154*
	korelace ČR	-,25**	,49**	,61**	,46**	,18*
	korelace N	-0,12	,20**	,34**	,42**	0,02
ISK Ofenzivita	korelace	-,434**	,548**	,131*	-,142*	,288**
	korelace ČR	-,45**	,63**	,37*	0,04	,47**
	korelace N	-,42**	,48**	,22**	0,04	,25**
ISK Sebeovládání	korelace	-,707**	,259**	0,015	0,071	,405**
	korelace ČR	-,7**	,3**	0,08	0,09	,51**
	korelace N	-,72**	,23**	0,11	,22**	0,12
ISK Reflexibilita	korelace	,217**	0,021	,271**	0,064	-0,049
	korelace ČR	,24**	0,17	,28**	-,31**	0,16
	korelace N	,41**	0,03	,13*	0	,17*

** . Korelace je signifikantní na hladině významnosti 0.01

* . Korelace je signifikantní na hladině významnosti 0.05

Tabulka 4 - srovnání korelací s validizačními studii ISK

Pokud porovnáváme výsledky tří obdobných výzkumných vzorků, setkáváme se převážně s velmi podobnými výsledky. Velké shody si můžeme všimnout především u korelací škál Přívětivost a Sociální orientace, Neuroticismus a Ofenzivita nebo Neuroticismus a Sebeovládání, kde v případě všech tří výzkumů dosáhly korelace signifikantnosti na hladině významnosti 0,01. Hodnota korelačního koeficientu je také velmi podobná ($<0,05$). Naopak k žádné signifikantní korelaci nedošlo v jakémkoliv z výzkumů mezi Otevřeností a Sebeovládáním a také mezi Extraverzí a Reflexibilitou.

V dalších případech je již patrná větší různorodost. Dvojice Extraverze s Ofenzivitou a Extraverze se Sebeovládáním také shodně ve všech případech korelují na hladině významnosti 0,01, rozptyl hodnot je však již větší ($<0,15$). Zajímavého jevu si můžeme všimnout i u dalších dvojic s korelacemi se shodnou hladinou významnosti 0,01. U Neuroticismu a Reflexibility najdeme velmi podobné koeficienty u obou českých výzkumů, německý se již liší. Podobně je tomu i u korelací Sociální orientace s Extraverzí a Otevřeností a u Svědomitosti s Ofenzivitou, kde se ale vždy liší hodnota korelačního koeficientu u dat použitých při validizaci české verze dotazníku ISK. Ve všech těchto případech je odlišná hodnota přibližně dvojnásobná oproti zbývajícím. Zbylé dvojice škál se pak odlišují jak v hodnotě korelačního koeficientu, tak v hladině významnosti, na které korelovaly, a naznačují tak určitou proměnlivost.

9.1. Korelace s jednotlivými subškálami NEO-PI-3

Pro detailnější pohled na korelace jednotlivých škál jsou níže uvedeny významné vybrané korelace subškál dotazníku ISK s primárními i sekundárními škálami osobnostního dotazníku NEO-PI-3. Pro přehlednost je pozornost věnována vždy jen signifikantním korelacím s korelačním koeficientem alespoň 0,3, které jsou v rámci škály nejvyšší či jinak významné. Kompletní korelační matice jsou uvedeny v příloze 1 a barevně zvýrazněny.

V rámci škál **sociální orientace** se korelace s osobnostními rysy pohybují do $\pm 0,5$. Jako nejvýznamnější osobnostní rys ukázal altruismus, který koreloval se všemi škálami s korelačními koeficienty v rozmezí 0,306 – 0,486, v případě sekundární škály pak dokonce 0,519. U škály prosociality se jako nejvýznamnější ukázaly rysy: vřelost (0,328), důvěra (0,371), upřímnost (0,361), altruismus (0,486) a jemnocit (0,469), v rámci obecných dimenzí NEO pak přívětivost (0,465). Převzetí perspektivy souvisí s estetickým prožíváním (0,306), prožíváním (0,368), hodnotami (0,329), důvěrou (0,321), altruismem (0,400) a jemnocitem (0,343), u obecných dimenzí s otevřeností (0,360) a přívětivostí (0,353). V případě plurality hodnot se největší spojitost ukázala u osobnostních rysů vřelosti (0,440), pozitivních emocí (0,360), prožívání (0,339), novátorské činnosti (0,439), altruismu (0,426) a jemnocitu (0,325),

a zároveň u obecných dimenzí extraverze (0,328) a otevřenosti (0,367). Ochota ke kompromisu nejvíce korelovala s důvěrou (0,325), altruismem (0,304), poddajností (0,394) a jemnocitem (0,306). Z obecných dimenzí korelovala také s přívětivostí (0,372). Poslední ze škál sociální orientace, naslouchání, negativně korelovala s depresivností (-0,315) a pozitivně s vřelostí (0,395), pozitivními emocemi (0,304) a altruismem (0,328). Nejvýraznější z obecných dimenzí pak byla negativní korelace s neuroticismem (-0,348).

U škál **ofenzivity** můžeme najít již vyšší korelace než v přechozím případě. Opět nacházíme jeden osobnostní rys, který koreluje se všemi dílčími škálami. Tentokrát jde o asertivitu s korelačními koeficienty pohybujícími se mezi 0,400 a 0,606, v případě sekundární škály pak 0,654. Škála schopnost prosadit se, korelovala nejvíce s asertivitou (0,606) a aktivností (0,419), negativně pak s rozpačitostí (-0,413) a zranitelností (-0,413), s obecnými dimenzemi pak negativně s neuroticismem (-0,323) a pozitivně s extraverzí (0,420). Ochota ke konfliktu korelovala s osobnostními rysy v rámci ofenzivity nejméně, a to nejvíce s asertivitou (0,400), idejemi (0,338) a obecnou dimenzí extraverze (0,333). Následující škála ISK extraverze svým pojmenováním odpovídá obecné dimenzi dotazníku NEO-PI-3 a také mezi sebou koreluje s koeficientem 0,624. Tato škála zároveň koreluje i s dimenzí neuroticismu a to negativně s koeficientem korelace -0,343. V rámci primárních škál byla největší spojitost prokázána u vřelosti (0,542), družnosti (0,513), asertivity (0,556) a pozitivních emocí (0,526). Poslední ze škál ofenzivity je rozhodnost. Ta negativně koreluje jak s obecnou dimenzí neuroticismu (-0,458), tak i s jejími primárními škálami, především úzkostností (-0,440), depresivností (-0,459), rozpačitostí (-0,422) a zranitelností (0,591). nejvyšší pozitivní korelace pak najdeme u asertivity (0,409), disciplinovanosti (0,489) a svědomitosti obecně (0,423).

Škály **sebeovládání** koreluje významně především s neuroticismem a téměř všemi jeho primárními škálami, a to negativně. Zcela nejvyšší koeficienty nalezneme u škály emocionální stability a hostility (-0,629) a u flexibility chování a zranitelnost (-0,618). V rámci primárních škál z dalších osobnostních dimenzí je zajímavá způsobilost, která kladně koreluje se všemi škálami sebeovládání (0,355 – 0,493, u sekundární škály 0,544), dále pak disciplinovanost a její korelace se škálami emocionální stability (0,366), flexibility chování (0,456) a internality (0,404). Zároveň se ukázala i spojitost s asertivitou u škál flexibility chování (0,444) a internality (0,369).

Posledními škálami jsou škály **reflexibility**, u kterých byla již v rámci korelací hlavní dimenzí zjištěna nejnižší korelace s osobnostními rysy. Nejsilnější spojitost zde můžeme najít u škály přímé pozornosti k sobě s neuroticismem (0,393) a jeho primárními škálami úzkostností

(0,413), depresivností (0,414) a zranitelností (0,339). Zároveň se zde ukázala spojitost primární škály NEO-PI-3 prožívání nejen s přímou pozorností k sobě (0,311), ale i nepřímou pozorností (0,311) a sekundární škálou flexibility obecně (0,366).

Pro srovnání s velikostí korelačních koeficientů u vnitřní korelace ISK: korelace jednotlivých primárních škál se škálami sekundárními, pod které se řadí, se pohybují v rozmezí 0,451 až 0,742, což je rozmezí, ve kterém se pohybovaly i mnohé primární škály NEO-PI-3 v rámci korelace s těmito sekundárními škálami. Přehled vnitřních korelací je k dispozici v příloze 2.

10. Regresní analýza

Druhá část analýzy je zaměřená na zjištění, do jaké míry mohou související primární škály osobnostního sebeposuzovacího dotazníku NEO-PI-3 ve svých kombinacích vysvětlit, resp. predikovat výsledky v Inventáři sociálních kompetencí. Cílem je vytvoření lineárních regresních modelů pro každou ze sekundárních, respektive i primárních škál ISK a jejich následné utřídění a porovnání z hlediska síly modelů. Tyto výsledky mohou následně sloužit jako podklad pro hypotézy stanovující, jaké z dílčích sociálních kompetencí jsou více navázané na osobnostní rysy a které naopak méně. Závislými proměnnými jsou v tomto případě škály ISK, nezávislými proměnnými pak primární škály NEO-PI-3. Použita byla metoda stepwise. Pro interpretaci jsou použity koeficienty determinace a standardizované koeficienty beta, které umožňují srovnání vlivu jednotlivých nezávisle proměnných.

10.1. Sekundární škály ISK

10.1.1. Sociální orientace

V případě sociální orientace bylo pomocí multivariační lineární regresní analýzy nalezeno sedm signifikantních faktorů vytvářejících model s koeficientem determinace $R^2 = 0,724$, tedy model se schopností vysvětlit 72,4% variance sociální orientace.

Model pro škálu Sociální orientace	Standardizované koeficienty beta	Sig.
NEO Altruismus	0,260	0,002
NEO Jemnocit	0,236	0,001
NEO Prožívání	0,210	0,002
NEO Novátorské činnosti	0,199	0,001
NEO Upřímnost	0,140	0,029
NEO Ideje	0,101	0,088
NEO Hostilita	-0,269	0,000

Tabulka 5 - regresní analýza: sociální orientace

Při bližším pohledu na získaná data zjistíme, že se jedná o primární škály spadající do tří sekundárních oblastí: neuroticismu (hostilita), otevřenosti vůči zkušenosti (prožívání, novátorské činnosti, ideje) a přívětivosti (upřímnost, altruismus, jemnocit). Nejvíce v rámci modelu přispívá škála hostility, altruismu a jemnocitu.

10.1.1. Ofenzivita

U ofenzivity bylo pomocí multivariační lineární regresní analýzy nalezeno pět signifikantních faktorů vytvářejících model s koeficientem determinace $R^2 = 0,843$, tedy model se schopností vysvětlit 84,3% variance ofenzivity.

Model pro škálu Ofenzivita	Standardizované koeficienty beta	Sig.
NEO Asertivita	0,452	0,000
NEO Vřelost	0,167	0,002
NEO Estetické prožívání	0,091	0,025
NEO Poddajnost	-0,227	0,000
NEO Zranitelnost	-0,394	0,000

Tabulka 6 - regresní analýza: ofenzivita

Jednotlivé nezávislé proměnné v tomto modelu vychází ze sekundárních škál neuroticismu (zranitelnosti), extraverze (asertivita, vřelost), přívětivosti (poddajnost) a otevřenosti vůči zkušenostem (estetické prožívání). Asi nejzvláštější proměnnou zahrnutou do tohoto modelu je estetické prožívání, jehož přínos je nejmenší a který z hlediska svého charakteru je velmi odlišný od zbylých proměnných. Vzhledem ke statistickým charakteristikám (standardizovaný koeficient beta, signifikance, zahrnutí této proměnné do modelu až jako poslední) a interpretačním obtížím lze uvažovat užití modelu bez estetického prožívání. Takový model je schopný objasnit 83,5% variance ofenzivity (koeficiente determinace $R^2 = 0,835$) a ztráta je tedy jen minimální. Z toho důvodu by mohl být pro případné praktické použití tento model upřednostněn. Následující tabulka uvádí jeho koeficienty a signifikance:

Model II pro škálu Ofenzivita	Standardizované koeficienty beta	Sig.
NEO Asertivita	0,463	0,000
NEO Vřelost	0,178	0,001
NEO Poddajnost	-0,212	0,000
NEO Zranitelnost	-0,384	0,000

Tabulka 7 - regresní analýza: ofenzivita II

10.1.2. Sebeovládání

V rámci škály sebeovládání byly pomocí multivariační lineární regrese nalezeny čtyři signifikantní faktory vytvářející model s koeficientem determinace $R^2 = 0,863$, tedy model se schopností vysvětlit 86,3% variance sebeovládání.

Model pro škálu Sebeovládání	Standardizované koeficienty beta	Sig.
NEO Způsobnost	0,156	0,003
NEO Depresivnost	-0,239	0,000
NEO Hostilita	-0,257	0,000
NEO Zranitelnost	-0,432	0,000

Tabulka 8 - regresní analýza: sebeovládání

Tři z nezávislých proměnných tohoto modelu patří do sekundární škály neuroticismu, způsobnost pak je primární škálou v rámci dimenze způsobnosti. Jako nejsilnější prediktor je v tomto modelu zranitelnost s negativní standardizovaným koeficientem beta.

10.1.1. Reflexibilita

V případě škály sebeovládání bylo pomocí multivariační lineární regrese nalezeno pět signifikantních faktorů vytvářejících model s koeficientem determinace $R^2 = 0,424$, tedy model se schopností vysvětlit 42,4% variance reflexibility.

Model pro škálu Reflexibilita	Standardizované koeficienty beta	Sig.
NEO Úzkostnost	0,499	0,000
NEO Prožívání	0,334	0,000
NEO Altruismus	0,235	0,025
NEO Hostilita	-0,203	0,046
NEO Upřímnost	-0,276	0,002

Tabulka 9 - regresní analýza: reflexibilita

Nezávisle proměnné v tomto modelu pochází ze sekundárních škál neuroticismu (úzkostnost, hostilita), přívětivosti (altruismus, upřímnost) a otevřenosti vůči zkušenosti (prožívání). Jako nejsilnější prediktor se v tomto případě ukázala úzkostnost.

10.1. Primární škály ISK

Multivariační lineární regresní analýza byla provedena i u všech primárních škál ISK. Následující tabulka uvádí jednotlivé škály seřazené na základě koeficientů determinace od těch, jejichž variance může být osobnostními rysy z dotazníku NEO-PI-3 vysvětlena z největší části po ty s nejnižším koeficientem. Zároveň jsou pro přehlednost uvedeny i sekundární škály, do které závisle proměnná spadá. Vysvětlená variance jednotlivých škál se pohybuje od 28,9% po 80,2%, přičemž nejvíce osobnostními rysy predikovatelné jsou kompetence, emocionální stabilita, extraverte a schopnost prosadit se, nejméně naopak sebe prezentace, nepřímá pozornost k sobě a vnímání osob. Velké odlišnosti můžeme vidět také u množství nezávisle proměnných, které vstupovaly do modelu, od dvou v případě naslouchání po deset v případě internality. Příloha 3 obsahuje podrobný přehled jednotlivých regresních modelů pro jednotlivé škály.

Primární škála	sekundární škála	koeficient determinace R^2	počet nezávisle proměnných v modelu
Emocionální stabilita	SE	0,802	3
Extraverze	OF	0,799	9
Schopnost prosadit se	OF	0,767	5
Rozhodnost	OF	0,726	6
Flexibilita chování	SE	0,721	5
Internalita	SE	0,718	10
Pluralita hodnot	SO	0,711	8
Sebekontrola	SE	0,701	5
Prosocialita	SO	0,621	5
Ochota ke konfliktu	OF	0,583	5
Přímá pozornost k sobě	RE	0,546	5
Převzetí perspektivy	SO	0,471	4
Ochota ke kompromisu	SO	0,450	4
Naslouchání	SO	0,415	2
Sebe prezentace	RE	0,405	5
Nepřímá pozornost k sobě	RE	0,367	5
Vnímání osob	RE	0,289	5

Tabulka 10 - přehled koeficientů determinace primárních škál ISK

Pohled z druhé strany nabízí následující tabulka, která shrnuje, jak často byla která nezávislá proměnná zařazena do modelu a zda byl její standardizovaný koeficient beta kladný či záporný, tedy zda její souvislost se závislou proměnnou byla pozitivní či negativní. Osobnostní rysy ovlivňovaly sociální kompetence různým způsobem, a to i v rámci jednotlivých sekundárních škál. Jako příklad ambivalentní nezávisle proměnné lze uvést osobnostní rys upřímnost, který

v případě některých škál ISK predikoval vyšší výsledky, v jiných ale naopak nižší v závislosti na konkrétní kompetenci. Je třeba poznamenat, že tato tabulka popisuje pouze proměnné zařazené do regresních modelů, nikoliv všechny souvislosti tak, jak byly zmíněné výše u korelační analýzy. Některé položky, byť související, nemusí být tedy uvedeny díky jejich vlastní korelaci s více prediktivní nezávisle proměnnou.

primární škála	sekundární škála	SO +	OF +	SE +	RE +	SO -	OF -	SE -	RE -	jako kladný prediktor	jako záporný prediktor	celkem
NEO Úzkostnost	N				3					3	0	3
NEO Hostilita	N							2	1	0	3	3
NEO Depresivnost	N							2		0	2	2
NEO Rozpačitost	N					1	1			0	2	2
NEO Impulzivnost	N									0	0	0
NEO Zranitelnost	N					1	2	2		0	5	5
NEO Vřelost	E	1	1							2	0	2
NEO Družnost	E		1							1	0	1
NEO Asertivita	E		3	2						5	0	5
NEO Aktivnost	E								1	0	1	1
NEO Vyhledávání vzrušení	E	1			1			1		2	1	3
NEO Pozitivní emoce	E	1						1		1	1	2
NEO Fantazie	O			1						1	0	1
NEO Estetické prožívání	O	2	1		2					5	0	5
NEO Prožívání	O	3			2			1		5	1	6
NEO Novátorské činnosti	O	1		1					1	2	1	3
NEO Ideje	O	1	1	1				1		3	1	4
NEO Hodnoty	O		1		1		1			2	1	3
NEO Důvěra	P	1								1	0	1
NEO Upřímnost	P	1	1				1		2	2	3	5
NEO Altruismus	P	3			3					6	0	6
NEO Poddajnost	P	1					2	1		1	3	4
NEO Skromnost	P	1							1	1	1	2
NEO Jemnocit	P	1					1			1	1	2
NEO Způsobilost	S	1	1				1			2	1	3
NEO Pořádkumilovnost	S		1	1	2					4	0	4
NEO Zodpovědnost	S					1				0	1	1
NEO Cílevědomost	S		1		1		1			2	1	3
NEO Disciplinovanost	S		1							1	0	1
NEO Rozvážnost	S	1		1			2			2	2	4

Tabulka 11 - přehled nezávisle proměnných v regresních analýzách

11. Faktorová analýza

Cílem faktorové analýzy není potvrzení faktorů tak, jak jsou koncipovány v rámci jednotlivých dotazníků, ale zodpovězení otázky, k jakému sdružení subškál do sekundárních celků dojde, pokud budou analyzovány škály ISK a NEO-PI-3 společně. Tato explorační analýza nabízí další pohled na blízkost konceptů obsažených v osobnostním dotazníku NEO-PI-3, tedy osobnostních rysů, a v dotazníku ISK, tedy sociálních kompetencí.

Následující tabulka obsahuje faktory vytvořené explorativní analýzou na základě eigenvalue větší než 1 a rotace equamax. Hvězdičkou jsou označeny škály, které s faktorem korelují negativně. Rotovaný matrix faktorů je k dispozici v příloze 4.

faktor 1	ISK Internalita	faktor 4	NEO Pořádkumilovnost	
	ISK Flexibilita chování		NEO Zodpovědnost	
faktor 2	ISK Schopnost prosadit se	faktor 5	NEO Disciplinovanost	
	NEO Úzkostnost*		NEO Cílevědomost	
	NEO Zranitelnost*	NEO Způsobilst		
	ISK Rozhodnost	NEO Vřelost		
	NEO Novátorské činnosti	ISK Naslouchání		
	NEO Depresivnost*	NEO Důvěra		
	NEO Rozpačitost*	NEO Altruismus		
	ISK Přímá pozornost k sobě*	ISK Prosocialita		
	faktor 3	ISK Sebekontrola	faktor 6	NEO Jemnocit
		NEO Hostilita*		NEO Skromnost
ISK Emocionální stabilita		ISK Sebe prezentace*		
NEO Impulzivnost*		NEO Upřímnost		
NEO Rozvážnost		ISK Ochota ke konfliktu*		
faktor 7	NEO Poddajnost	faktor 7	ISK Nepřímá pozornost k sobě	
	NEO Družnost		ISK Vnímání osob	
	ISK Extraverze		ISK Převzetí perspektivy	
	NEO Vyhledávání vzrušení		ISK Ochota ke kompromisu	
	faktor 8	NEO Pozitivní emoce	faktor 8	NEO Ideje
		NEO Asertivita		NEO Estetické prožívání
		ISK Pluralita hodnot		NEO Hodnoty
		NEO Aktivnost		NEO Fantazie
			NEO Prožívání	

Tabulka 12 - výsledné faktory explorativní faktorové analýzy

V případě zcela nezávislých konceptů v rámci metod lze očekávat, že nedojde ke sloučení škál v rámci faktoru. V tomto případě se takto izolovaly jen tři faktory a to faktor 4, 7 a 8. Faktor 4 obsahuje škály dotazníku NEO spadající do obecné dimenze svědomitosti, faktor 7

škály ISK ze sekundárních škál sociální orientace a flexibility, faktor 8 pak škály NEO náležící otevřenosti vůči zkušenosti.

Zbylé faktory kombinují škály ISK i NEO a vytváří tak seskupení rysů osobnosti a sociálních kompetencí, které by se mohly týkat podobných oblastí a projevovat se v určitých situacích majících stejného jmenovatele. Tyto faktory je možné si představit jako hypotetické osoby mající rysy a kompetence, které jsou v souladu. První faktor popisuje člověka, který si důvěřuje, věci vnitřně nadmíru nepromýšlí (nestresuje se s nimi), je schopný rozhodovat, přicházet s novými věcmi a jednat flexibilně, jde tedy o jakousi připravenost jednat. Druhý faktor pak popisuje člověka jednajícího klidně, nad věcmi uvažujícího a spolupracujícího. Třetí faktor slučuje dohromady škály vytvářející profil aktivního, společnosti otevřeného člověka preferujícího výrazné a pozitivní prožitky. Pátý faktor se vyznačuje škálami prosociálními, s pozitivním vztahem a zájmem o druhé lidi. Šestý faktor prezentuje člověka s upřímným a nekonfliktním jednáním.

V rámci těchto faktorů můžeme vidět, že ačkoliv jsou škály v jednotlivých metodách pojímány odlišně (kompetence vs. rys), jsou si v mnohých případech velmi blízké a nabízí seskupení do smysluplných celků.

Diskuse

Ačkoliv existuje velké množství definic sociálních kompetencí (např. Dirks, Treat, & Robin Weersing, 2007, Kanning, 2017, Beauchamp & Anderson, 2010, Rose-Krasnor, 1997), jejich obecně přijímanou definici nenajdeme. Tento výzkum pracoval s poměrně širokou definicí sociálních kompetencí jakožto spektrem schopností a dovedností, které umožňují a souvisejí se sociálním fungováním jedince. S ohledem na použité metody se zdá tato definice vhodnou, neboť může reflektovat odlišné prvky sociálních kompetencí obsažené jak v Inventáři sociálních kompetencí ISK, tak i v osobnostním dotazníku NEO-PI-3. V rámci teoretických modelů i výzkumů můžeme kromě pojmu sociální kompetence nalézt další, příbuzné či podřazené pojmy, které na jednu stranu přináší další úhly pohledu a možnosti porozumění této problematice, na straně druhé však komplikují snahy o konceptualizaci. Při vycházení z různých výzkumů je tedy potřeba zohledňovat i použitý koncept a pojetí sociálních dovedností či jejich konkrétní části.

V rámci použitých metod byl v této práci pro měření sociálních kompetencí použit Inventář sociálních kompetencí ISK, který, stejně jako druhé použité NEO-PI-3 na měření osobnostních rysů, vychází ze sebeposouzení respondentem. Výhodou takové metody je možnost postihnout rozličné oblasti sociálních kompetencí tak, jak jsou vnímány v této práci, na druhé straně je třeba počítat s limity, které sebeposouzení přináší a možnostmi stylizace.

Cílem této práce je zodpovězení otázky, jak souvisí sociální kompetence s osobnostními charakteristikami. První část výzkumu v tomto ohledu pracuje nejprve s čtyřmi hypotézami korelací hlavních škál dotazníků, které vycházejí s předcházejících validizačních studií (Hoskocová & Vašek, 2017, Kanning, 2009). Ve všech čtyřech případech byly nulové hypotézy zamítnuty ve prospěch alternativní hypotézy. Sociální orientace tak skutečně signifikantně pozitivně korelovala s extravertí, otevřeností a přívětivostí, ofenzivita negativně s neuroticismem, pozitivně s extravertí a svědomitostí, sebeovládání negativně s neuroticismem a pozitivně s extravertí a reflexibilita pozitivně s neuroticismem. Mimo tyto předpokládané korelace byly nalezeny i další souvislosti, které se ale již napříč třemi různými studii lišily v rámci korelačního koeficientu nebo i samotné významnosti. S výjimkou korelace sebeovládání s otevřeností a reflexibilitou s extravertí, byla v každé dvojici škál nalezena alespoň v případě jedné studie signifikantní korelace. Vysvětlením těchto rozdílů mohou být limitace samotné statistické metody v rámci výběrových souborů, a tak teprve při srovnání více souborů můžeme říct, že tyto souvislosti, které vyšly v rámci jednotlivých

výzkumů, mohou být spíše náhodné, nikoliv prokazující závislost daných sekundárních škál sociálních kompetencí a osobnostních rysů.

V rámci již provedených výzkumů nenacházíme příliš často výsledky týkající se vztahu primárních škál. Důvodem může být nízká spolehlivost těchto výsledků díky sycení primárních škál jen malým množstvím položek. V tomto výzkumu byly provedeny i tyto analýzy s vědomím jejich limitací. U korelací primárních škál můžeme najít velké množství signifikantních korelací, jejichž výpovědní hodnota a možnosti interpretace jsou ale omezené. Možnosti srovnání těchto výsledků s předchozími studii komplikuje již velmi úzké vymezení dílčí kompetence, např. laskavost vs. přívětivost vs. altruismus nebo hrubost vs. hostilita (koncepty viz Baumgartner, 2009), kdy lze jen těžko rozhodnout, zda lze jejich vymezení považovat za identické či dostatečně blízké pro porovnání. Nejdůležitější informací, kterou nám tyto výsledky poskytují, je samotný hlubší náhled na souvislosti, a to i v rámci dílčích rysů osobnosti a sociálních kompetencí.

Již v rámci sekundárních škál můžeme vidět, že určité osobnostní charakteristiky mají s jednou sociální oblastí pozitivní vztah a s jinou negativní. Takovýto ambivalentní vztah můžeme ale najít i v rámci vztahu jednotlivého rysu osobnosti na konkrétní sociální kompetence, které ale spadají do stejné sekundární škály. Takové případy nejsou příliš časté, ale najdeme je ve všech čtyřech oblastech (sekundárních škálách) sociálních kompetencí. V případě sociální orientace šlo o rys asertivity (kladně s pluralitou hodnota a nasloucháním, negativně s ochotou ke kompromisu) a rozvážnosti (kladně s převzetím perspektivy a ochotou ke kompromisu, negativně s pluralitou hodnot), u ofenzivity o fantazii (kladně s ochotou ke konfliktu, negativně s rozhodností), v případě sebeovládání u poddajnosti (kladně sebekontrola a emoční stabilita, negativně internalita) a v případě flexibility hned u čtyř rysů osobnosti (hostilita, zranitelnost, asertivita, způsobilost). Tyto zjištěné opačné vztahy podporují přístup, že osobnostní rysy nejsou ve své podstatě dobré či špatné, ale že obsahují pozitivní i negativní implikace v závislosti na situaci, v našem případě na potřebné sociální kompetenci.

S dílčími korelacemi tento výzkum dále pracoval při regresní analýze, ve které bylo cílem zjistit, do jaké míry je možné z osobnostních rysů predikovat sociální kompetence. Procento vysvětlené variance sekundárních škál se pohybovalo od 42,4% v případě flexibility, přes 72,4% u sociální orientace, 84,3% u ofenzivity až po 86,3% u sebeovládání. Především u ofenzivity a sebeovládání jde o poměrně vysoké procento, které by, v případě že by tyto modely byly ověřeny na větším množství respondentů a zúžil se tak konfidenční interval, mohlo celkem spolehlivě predikovat tyto kompetence bez nutnosti vyplňovat k osobnostnímu dotazníku další

metodu. U primárních škál, opět s ohledem na nižší vypovídající hodnotu těchto zjištění, se procento vysvětlené variance pohybovalo od 28,9% v případě vnímání osob, po 80,2% u emocionální stability. V souladu s regresními modely sekundárních škál dosahovaly nejvyšších procent primární škály spadající do sebeovládání a ofenzivity. Počet nezávisle proměnných, tedy primárních škál z NEO-PI-3 zapojených do modelů se velmi lišil (od dvou po deset) a nijak nesouvisel s koeficientem determinace. Opět se ukázalo, že osobnostní rys může být v rámci různých kompetencí jak prediktorem kladným, tak i záporným. Toto zjištění i v rámci regresní analýzy potvrzuje, že předchozí ambivalentní signifikantní korelace nejsou jen bezvýznamnou odchylkou, ale jsou natolik významné, že vstupují i do regresních modelů.

Při pohledu na primární škály obou metod můžeme vidět určité podobnosti a množství konceptů týkajících se sociálního fungování. Z toho důvodu se nabízí otázka, jak moc si jsou tyto koncepty mezi sebou blízké v porovnání ke svému původnímu zařazení v metodě. Explorativní faktorová analýza ukázala, že primární škály napříč metodami se od sebe nemusí zcela oddělit. Ze zjištěných osmi faktorů byly jen tři z nich syceny pouze škálami z jedné metody. Zbylých pět faktorů pak vytváří nové koncepty, které ve své podstatě popisují určité osoby a jejich vlastnosti a dovednosti, tedy hypotetickou typologii.

Pokud shrneme všechna získaná data a pokusíme se zodpovědět výzkumnou otázku, jak souvisejí sociální kompetence s osobnostními charakteristikami, dojdeme k několika odpovědím. Určité osobnostní rysy mají vliv na sociální kompetence jedince, tento vliv se ale velmi liší v rámci jednotlivých dílčích kompetencí i rysů osobnosti. Vztah osobnostního rysu s kompetencí může být pozitivní i negativní a ten samý rys může souviset s různými kompetencemi jiným způsobem co do míry závislosti, tak i do její valence. Potenciál osobnostních rysů predikovat kompetence se v závislosti na kompetenci (primární i sekundární) pohybuje od 28,9% až po 86,3%. Nejvíce byly s osobnostními rysy spjaty kompetence sebeovládání a ofenzivity, konkrétně emocionální stabilita, extraverteze a schopnost prosadit se, naopak nejméně sebezprezentace, nepřímá pozornost k sobě a vnímání osob patřící do flexibility.

Tyto zjištěné výsledky však mají hned několik limitací. V první řadě je to poměrně malý vzorek respondentů, který znemožňuje zobecnění získaných dat či jejich použití v aplikované praxi. Malý vzorek respondentů byl zapříčiněn i velkou ztrátou v rámci sběru dat přes internet, kdy jen zlomek lidí, kteří vyjádřili zájem, nakonec skutečně zaslané metody vyplnili. Důvodem může být i rozsah, a tedy náročnost obou metod. Zjištěné souvislosti a korelace také mohou být zvýšeny samotnou metodikou a teorií za vytvořenými dotazníky. Obě používané metody

používají sebehodnocení. Sociální kompetence jsou však mnohem více navázány na výkon jedince, který byl však měřen jen pomocí míry souhlasu s výroky. Na druhou stranu některé položky sledující kompetence a rysy poněkud splývají a jejich rozlišení není tak jasné, jak by bylo potřeba pro lepší formulování závěrů. Zároveň menší spjatost některých kompetencí s osobnostními rysy může být zapříčiněna i tím, že adekvátní související rysy nemusí být v osobnostním dotazníku obsaženy, byť i zde může nějaká podmíněnost ve skutečnosti existovat. Limitující je pak také možnost srovnání dat s předchozími výzkumy vzhledem k odlišným koncepcím sociálních kompetencí, které využívají.

I přes tyto limitace mohou výsledky této práce nabídnout východiska pro další výzkumné snahy v této oblasti. V první řadě to jsou možnosti využití regresních modelů pro predikci sociálních kompetencí přímo z výsledků osobnostního dotazníku. V případě dostatečného počtu respondentů se zdá reálné vytvoření modelu, který by mohl některé ze sociálních kompetencí úspěšně predikovat. Díky tomu by se mohla snížit zátěž na respondenta při vyplňování psychodiagnostiky a získat více informací z méně odpovědí. Dalším přínosem je pak samotná otázka metodologie testových metod zjišťujících sociální kompetence, která se vyznačuje určitou kombinací rysů a kompetencí. Hlubší pohled na tuto dvojakost a případná alterace či vytvoření nové metody by mohly přispět k jasnějším výsledkům v rámci výzkumů. Pokud vycházíme z předpokladu, že osobnostní charakteristiky jsou v čase poměrně stálé, a naopak sociální kompetence můžeme rozvíjet, ačkoliv v odlišných mírách, bylo by pro potřeby prozkoumání vztahu sociálních kompetencí a osobnostních charakteristik třeba (semi)longitudinálního experimentálního výzkumu, který by dokázal odhalit, jaké charakteristiky v čase přetrvávají, jaké se mění a zda jsou změny v souladu s hypotetickými modely zjištěnými regresní analýzou. Takový výzkum by mohl pracovat jak s metodami testovými, tak i s pozorováním v rámci celého procesu rozvoje kompetencí formou např. soft skills tréninků, což by přineslo možnost potvrdit výsledky v reálných situacích.

Závěr

Existuje mnoho definic sociálních kompetencí i konceptů, které jim jsou blízké či postihují jejich určitou oblast. Tato nejednotnost ovlivňuje i výzkumy, které se v jejich oblasti provádí. V rámci zkoumání vztahu sociálních kompetencí a osobnosti můžeme narazit na množství výzkumů, jejich poznatky je ale obtížné sjednotit, protože se zaměřují na široké spektrum oblastí a jejich průniky mohou být jen minimální. Často se můžeme setkat s výzkumem sociální inteligence, emoční inteligence, empatie, interpersonálních dovedností nebo i sociální úzkosti ve vztahu k charakteristikám Big Five, které nabízí obecné, mnohdy nepřekvapivé závěry. Hlubší porozumění této problematice však stále chybí.

Tato práce poskytuje východiska pro další, již detailnější, zkoumání vztahu sociálních kompetencí a osobnosti. Výsledky ukazují, že míra vztahu mezi těmito koncepty se liší v závislosti na konkrétních sociálních kompetencích a dílčích rysech osobnosti. Mělo by tedy být možné predikovat určité sociální kompetence z rysů osobnosti, v případě jiných by už ale taková predikce nepřinášela spolehlivé informace: procento vysvětlené variance sociálních kompetencí pomocí osobnostních rysů se pohybovalo od 28,9% až po 86,3%. Největší potenciál modelů pro predikci kompetencí by měly emocionální stabilita, extraverteze a schopnost prosadit se. Naopak nejméně sebezprezentace, nepřímá pozornost k sobě a vnímání osob.

Samotný osobnostní rys ovšem nemůže predikovat sociální kompetentnost obecně. Ukazuje se, že osobnostní rysy mohou jednu sociální kompetenci ovlivňovat pozitivně a jinou negativně. Příkladem může být poddajnost, u které se na jedné straně ukázal pozitivní vztah s ochotou ke kompromisu a na straně druhé negativní ke schopnosti prosadit se, nebo i úzkostnost, která negativně ovlivňovala škály ofenzivity, ale pozitivně škály reflexibility.

Přínos této práce spočívá především v poskytnutí náhledu do hlubších souvislostí mezi rysy osobnosti a sociálními kompetencemi, které se mohou stát východiskem pro další výzkumy zaměřené již na samotné potvrzení či vyvrácení těchto zjištění a jejich využití v aplikované oblasti.

Seznam obrázků, grafů a tabulek

Obrázek 1 - model sociálních kompetencí	16
Graf 1 - věková struktura respondentů	36
Tabulka 1 - struktura vzdělání respondentů	36
Tabulka 2 - popis metod ISK a NEO-PI-3	37
Tabulka 3 - korelace hlavních škál ISK a NEO-PI-3	41
Tabulka 4 - srovnání korelací s validizačními studii ISK	42
Tabulka 5 - regresní analýza: sociální orientace	45
Tabulka 6 - regresní analýza: ofenzivita	46
Tabulka 7 - regresní analýza: ofenzivita II	46
Tabulka 8 - regresní analýza: sebeovládání	47
Tabulka 9 - regresní analýza: reflexibilita	47
Tabulka 10 - přehled koeficientů determinace primárních škál ISK	48
Tabulka 11 - přehled nezávisle proměnných v regresních analýzách	49
Tabulka 12 - výsledné faktory explorativní faktorové analýzy	50

Seznam příloh

1. Korelační matice primárních škál
 - 1.1. Sociální orientace
 - 1.2. Ofenzivita
 - 1.3. Sebeovládání
 - 1.4. Reflexibilita
2. Korelační matice škál ISK
3. Regresní modely primárních škál ISK
 - 3.1. Sociální orientace
 - 3.2. Ofenzivita
 - 3.3. Sebeovládání
 - 3.4. Reflexibilita
4. Faktorová analýza - matrix

Seznam použité literatury

- Alloway, T. P., Copello, E., Loesch, M., Soares, C., Watkins, J., Miller, D., et al. (2016). Investigating the reliability and validity of the Multidimensional Emotional Empathy Scale. *Measurement, 90*, 438-442. <https://doi.org/10.1016/j.measurement.2016.05.014>
- Alonso, P., & Moscoso, S. (2017). Structured behavioral and conventional interviews: Differences and biases in interviewer ratings. *Revista De Psicologia Del Trabajo Y De Las Organizaciones, 33*(3), 183-191. doi:10.1016/j.rpto.2017.07.003
- Armstrong, M. B., & Grieve, F. G. (2015). Big Five Personality Traits of Collegiate Social Fraternities and Sororities. *Oracle: The Research Journal Of The Association Of Fraternity/Sorority Advisors, 10*(1), 68-80.
- Azucar, D., Marengo, D., & Settanni, M. (2018). Predicting the Big 5 personality traits from digital footprints on social media: A meta-analysis. *Personality & Individual Differences, 124*150-159. doi:10.1016/j.paid.2017.12.018
- Bari, A., Khan, R. A., Jabeen, U., & Rathore, A. W. (2017). Analyzing communication skills of Pediatric Postgraduate Residents in Clinical Encounter by using video recordings. *Pakistan Journal Of Medical Sciences, 33*(6), 1312-1317. <https://doi.org/10.12669/pjms.336.13481>
- Baumgartner, F. (2009). Sociálna inteligencia vo vzťahu k interpersonálnym črtám. *Ceskoslovenska Psychologie, 172*-183.
- Baumgartner, F., Orosová, O., & Výrost, J. (2008). Sociální inteligence, sociální kompetence. In *Sociální psychologie* (2., přeprac. a rozš. vyd., pp. 199-216). Praha: Grada.
- Beauchamp, M. H., & Anderson, V. (2010). SOCIAL: An Integrative Framework for the Development of Social Skills [Online]. *Psychological Bulletin, 136*(1), 39 - 64. <https://doi.org/10.1037/a0017768>
- Beebe, D. W., Pfiffner, L. J., & McBurnett, K. (2000). Evaluation of the validity of the Wechsler Intelligence Scale for Children—Third edition comprehension and picture arrangement subtests as measures of social intelligence. *Psychological Assessment, 12*(1), 97-101. doi:10.1037/1040-3590.12.1.97
- Berger, N., Manston, L., & Ingersoll, B. (2016). Establishing a Scale for Assessing the Social Validity of Skill Building Interventions for Young Children with Autism Spectrum Disorder.

Journal Of Autism & Developmental Disorders, 46(10), 3258-3269. doi:10.1007/s10803-016-2863-9

Bhola, P., Basavarajappa, C., Guruprasad, D., Hegde, G., Khanam, F., Thirthalli, J., & Chaturvedi, S. K. (2016). Development of a Social Skills Assessment Screening Scale for Psychiatric Rehabilitation Settings: A Pilot Study. *Indian Journal Of Psychological Medicine*, 38(5), 395-403. doi:10.4103/0253-7176.191392

Bierman, K. L., & Welsh, J. A. (2000). Assessing Social Dysfunction: The Contributions of Laboratory and Performance-Based Measures. *Journal Of Clinical Child Psychology*, 29(4), 526-539.

Bon, J., Repoš, G., Pileckyte, I., & Škodlar, B. (2016). Variable causes of social dysfunction in schizophrenia: The interplay of neurocognitive, personal, and intersubjective factors. *Anthropological Notebooks*, 22(2), 5-30.

Buhrmester, D., Furman, W., Wittenberg, M. T., & Reis, H. T. (1988). Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 55(6), 991-1008. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.55.6.991>

Buhrmester, D., Furman, W., Wittenberg, M. T., & Reis, H. T. (1988). Five Domains of Interpersonal Competence in Peer Relationships. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 55(6), 991-1008.

Burt, K. B., Obradović, J., Long, J. D., & Masten, A. S. (2008). The Interplay of Social Competence and Psychopathology Over 20 Years: Testing Transactional and Cascade Models. *Child Development*, 79(2), 359-374. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01130.x

Buss, D. M. (2000). The evolution of happiness. *American Psychologist*, 55(1), 15-23.

Caruso, D. R., & Mayer, J. D. (1998). *A Measure of Emotional Empathy for Adolescents and Adults*. Unpublished Manuscript. Retrieved from <https://pdfs.semanticscholar.org/8cf5/5af3615829e3e4ae7503f1c8f2aeb88da106.pdf>

Certifikační školení k Hoganově profesní diagnostice. (2013). Praha: Assessment Systems.

Coroiu, A., Meyer, A., Gomez-Garibello, C. A., Brähler, E., Hessel, A., & Körner, A. (2015). Brief form of the Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ-15): Development and preliminary validation with a German population sample. *European Journal Of Psychological Assessment*, 31(4), 272-279. doi:10.1027/1015-5759/a000234

- de Zúñiga, H. G., Diehl, T., Huber, B., & Liu, J. (2017). Personality Traits and Social Media Use in 20 Countries: How Personality Relates to Frequency of Social Media Use, Social Media News Use, and Social Media Use for Social Interaction. *Cyberpsychology, Behavior & Social Networking*, 20(9), 540-552. doi:10.1089/cyber.2017.0295
- Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The Functional Architecture of Human Empathy. *Behavioral And Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71-100. <https://doi.org/10.1177/1534582304267187>
- Delič, L., Novak, P., Kovačič, J., & Avsec, A. (2011). Self-reported Emotional and Social Intelligence and Empathy as Distinctive Predictors of Narcissism. *Psihologijske Teme / Psychological Topics*, 20(3), 477-488.
- Delič, L., Novak, P., Kovačič, J., & Avsec, A. (2011). Self-reported Emotional and Social Intelligence and Empathy as Distinctive Predictors of Narcissism. *Psihologijske Teme / Psychological Topics*, 20(3), 477-488.
- Dirks, M. A., Treat, T. A., & Robin Weersing, V. (2007). Integrating theoretical, measurement, and intervention models of youth social competence. *Clinical Psychology Review*, 27, 327-247. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.11.002>
- Doğan, T., & Çetin, B. (2009). The Validity, Reliability and Factorial Structure of the Turkish Version of the Tromso Social Intelligence Scale. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(2), 709-720.
- Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2014). The Role of Social Intelligence in Happiness. *Croatian Journal Educational / Hrvatski Casopis Za Odgoj I Obrazovanje*, 16(3), 863-872. doi:10.1037//0003-066X.55.1.15
- Eryılmaz, A. (2010). Developing a scale about subjective well being increases strategies for adolescents. *Journal of Turkish Psychological Counseling*, 33, 81-88.
- Fossati, A., Somma, A., Krueger, R. F., Markon, K. E., & Borroni, S. (2017). On the relationships between DSM-5 dysfunctional personality traits and social cognition deficits: A study in a sample of consecutively admitted Italian psychotherapy patients. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 24(6), 1421-1434. doi:10.1002/cpp.2091
- Gillernová, I., & Štětovská, I. (2001). Pravidla a podmínky provádění sociálněpsychologického výcviku. In *Aplikovaná sociální psychologie: Sociálněpsychologický výcvik* (pp. 23-33). Praha: Grada.

- Gini, G. (2006). Brief report: Adaptation of the Italian Version of the Tromsø Social Intelligence Scale to the adolescent population. *Journal Of Adolescence*, 29(2), 307-312. doi:10.1016/j.adolescence.2005.05.003
- Giromini, L., de Campora, G., Brusadelli, E., D'Onofrio, E., Zennaro, A., Zavattini, G., & Lang, M. (2016). Validity and Reliability of the Interpersonal Competence Questionnaire: Empirical Evidence from an Italian Study. *Journal Of Psychopathology & Behavioral Assessment*, 38(1), 113-123. doi:10.1007/s10862-015-9499-5
- Górska, M. (2011). Psychometric properties of the Polish version of the Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ-R). *European Journal Of Psychological Assessment*, 27(3), 186-192. doi:10.1027/1015-5759/a000066
- Gresham, F. M. (2016). Social skills assessment and intervention for children and youth. *Cambridge Journal Of Education*, 46(3), 319-332. doi:10.1080/0305764X.2016.1195788
- Habib, S., Saleem, S., & Mahmood, Z. (2013). Development and Validation of Social Intelligence Scale for University Students. *Pakistan Journal Of Psychological Research*, 28(1), 65-83.
- Hermochová, S., & Vaněková, D. (2001). Stručná historie a současnost. In *Aplikovaná sociální psychologie: Sociálněpsychologický výcvik* (pp. 11-21). Praha: Grada.
- Hoskovcová, S., & Vašek, Z. (2017). *ISK Inventář sociálních kompetencí: Česká adaptace Inventar sozialer Kompetenzen autora: Uwe Peter Kanning*. Praha: Hogrefe - Testcentrum.
- Hřebíčková, M., & Jelínek, M. (2016). *NEO osobnostní inventář-3 (podle NEO-PI-3 P. T. Costy a R. R. McCrae)*. Praha: Hogrefe – Testcentrum.
- Christ, S. E., Stichter, J. P., O'Connor, K. V., Bodner, K., Moffitt, A. J., & Herzog, M. J. (2017). Social Skills Intervention Participation and Associated Improvements in Executive Function Performance. *Autism Research & Treatment*, 1-13. doi:10.1155/2017/5843851
- Ingold, P. V., Kleinmann, M., König, C. J., & Melchers, K. G. (2016). Transparency of Assessment Centers: Lower Criterion-related Validity but Greater Opportunity to Perform?. *Personnel Psychology*, 69(2), 467-497. doi:10.1111/peps.12105
- Ivey, A. E., & Daniels, T. (2016). Systematic Interviewing Microskills and Neuroscience: Developing Bridges between the Fields of Communication and Counseling Psychology. *International Journal Of Listening*, 30(3), 99-119. doi:10.1080/10904018.2016.1173815
- Jabary, I. (2014). Game-Based Learning and Soft Skills Training. *Training*, 51(5), 44.

- Jain, S., & Anjuman, A. S. (2013). Facilitating the Acquisition of Soft Skills Through Training. *IUP Journal Of Soft Skills*, 7(2), 32-39.
- Joshanloo, M., Rastegar, P., & Bakhshi, A. (2012). The Big Five personality domains as predictors of social wellbeing in Iranian university students. *Journal Of Social & Personal Relationships*, 29(5), 639-660. doi:10.1177/0265407512443432
- Kanning, U. P. (2002). Soziale Kompetenzen von Polizeibeamten. *Polizei und Wissenschaft*, 3, 18-30
- Kanning, U. P. (2006). Development and validation of a German-language version of the Interpersonal Competence Questionnaire (ICQ) [Online]. *European Journal Of Psychological Assessment*, 22(1), 43-51. <http://doi.org/10.1027/1015-5759.22.1.43>
- Kanning, U. P. (2009). *ISK Inventar sozialer Kompetenzen*. Göttingen: Hogrefe.
- Kanning, U. P. (2017). *Diagnostika sociálních kompetencí*. Praha: Hogrefe -Testcentrum.
- Kaplan, S. C., Levinson, C. A., Rodebaugh, T. L., Menatti, A., & Weeks, J. W. (2015). Social Anxiety and the Big Five Personality Traits: The Interactive Relationship of Trust and Openness. *Cognitive Behaviour Therapy*, 44(3), 212-222. doi:10.1080/16506073.2015.1008032
- Keltner, D., & Haidt, J. (2001). Social functions of emotions. In T. J. Mayne & G. A. Bonanno (Eds.), *Emotions: Current issues and future directions. Emotions and social behavior* (pp. 192-213). New York: Guilford.
- Klehe, U., Kleinmann, M., Nieß, C., & Grazi, J. (2014). Impression Management Behavior in Assessment Centers: Artificial Behavior or Much Ado About Nothing?. *Human Performance*, 27(1), 1-24.
- Kurian, S., Ribeiro, N., & Gomes, D. R. (2016). The Relevance of Behavioral Event Interview (BEI) in Selection Processes: A Corporate Sector Study. *IUP Journal Of Organizational Behavior*, 15(1), 37-48.
- LaMotte, A. D., Taft, C. T., Weatherill, R. P., & Eckhardt, C. I. (2017). Social skills deficits as a mediator between PTSD symptoms and intimate partner aggression in returning veterans. *Journal Of Family Psychology*, 31(1), 105-110. doi:10.1037/fam0000215
- Latakaite, M., Klang, C., Tunga, H., & Ghisleni, P. (2016). *Training Design*. Unpublished Manuscript.

- Laugeson, E., Frankel, F., Mogil, C., & Dillon, A. (2009). Parent-Assisted Social Skills Training to Improve Friendships in Teens with Autism Spectrum Disorders. *Journal Of Autism & Developmental Disorders*, 39(4), 596-606. doi:10.1007/s10803-008-0664-5
- Lazsádi, C. (2015). The Relation of Social Competence, Coping Mechanism and the Peer Percieved Popularity of Preschool Children. *International Multidisciplinary Scientific Conference On Social Sciences & Arts SGEM*, 1061-1068.
- Leugnerova, M., Vaculik, M., & Prochazka, J. (2016). The Influence of Candidate Social Effectiveness on Assessment Center Performance Ratings: A field study. *International Journal Of Selection & Assessment*, 24(2), 150-160. doi:10.1111/ijsa.12137
- Liu, Y., Huang, Y., Gao, H., & Cheng, X. (2017). Communication skills training: Adapting to the trends and moving forward. *Bioscience Trends*, 11(2), 142-147. doi:10.5582/bst.2017.01095
- Lopes, P. N., Brackett, M. A., Nezlek, J. B., Schütz, A., Sellin, I., & Salovey, P. (2004). Emotional Intelligence and Social Interaction. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1018-1043. <https://doi.org/10.1177/0146167204264762>
- Mackinnon, S. P., Battista, S. R., Sherry, S. B., & Stewart, S. H. (2014). Perfectionistic self-presentation predicts social anxiety using daily diary methods. *Personality & Individual Differences*, 56143-148. doi:10.1016/j.paid.2013.08.038
- Makovská, Z., & Kentoš, M. (2006). Correlates of social and abstract intelligence. *Studia Psychologica*, 48(3), 259-264.
- Malinauskas, R. K., & Akelaitis, A. V. (2015). Emotional Skills Among Senior High School Age Students in Physical Education Classes. *European Researcher*, 93(4), 344-348. doi:10.13187/er.2015.93.344
- Malinauskas, R., Dumciene, A., & Lapeniene, D. (2014). Social skills and life satisfaction of lithuanian first- and senior-year university students [Online]. *Social Behavior And Personality*, 42(2), 285 - 293. <https://doi.org/10.2224/sbp.2014.42.2.285>
- Masten, A. S., Burt, K. B., & Coatsworth, J. D. (2006). Competence and psychopathology in development. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology* (2nd ed., Vol. 3, pp. 696 – 738). New York: Wiley.

- McCrae, R. R., Costa Jr., P. T., & Martin, T. A. (2005). The NEO-PI-3: A More Readable Revised NEO Personality Inventory. *Journal Of Personality Assessment*, 84(3), 261-270. doi:10.1207/s15327752jpa8403_05
- McVey, A., Dolan, B., Willar, K., Pleiss, S., Karst, J., Casnar, C., Caiozzo, C., Vogt, E., Gordon, N., & van Hecke, A. (2016). A Replication and Extension of the PEERS® for Young Adults Social Skills Intervention: Examining Effects on Social Skills and Social Anxiety in Young Adults with Autism Spectrum Disorder. *Journal Of Autism & Developmental Disorders*, 46(12), 3739-3754. doi:10.1007/s10803-016-2911-5
- Meichenbaum, D., Butler, L., & Gruson, L. (1981). Toward a Conceptual Model of Social Competence. In J. D. Wine & M. D. Smye, *Social Competence* (pp. 36-60). New York: The Guilford Press.
- MKN-10: Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů.* (2017) (desátá revize. Aktualizované vydání k 1. 1. 2018). Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR.
- Nayak, G. (2014). The Effect of a Soft Skills Training Program on the Group Discussion Skills of Engineering Students. *IUP Journal Of Soft Skills*, 8(3), 66-70.
- Njomboro, P. (2017). Social Cognition Deficits: Current Position and Future Directions for Neuropsychological Interventions in Cerebrovascular Disease. *Behavioural Neurology*, 1-11. doi:10.1155/2017/2627487
- Olubunmi, W., & Olubunmi, A. (2016). The Effect of Cognitive Behaviour Therapy in Fostering Social Intelligence of Socially Incompetent In-School Adolescent from Nation Stability and Integration. *Counsellor*, 35(1/2), 335-349.
- Olubunmi, W., & Olubunmi, A. (2016). The effect of cognitive behaviour therapy in fostering social intelligence of socially incompetent in-school adolescents from national stability and integration. *Counsellor*, 35(1/2), 335-349.
- Özgülven, N., & Mucan, B. (2013). The Relationship between Personality Traits and Social Media Use. *Social Behavior & Personality: An International Journal*, 41(3), 517-528.
- Pereira-Lima, K., & Loureiro, S. R. (2015). Burnout, anxiety, depression, and social skills in medical residents. *Psychology, Health & Medicine*, 20(3), 353-362. <https://doi.org/10.1080/13548506.2014.936889>

- Radley, K. C., O'Handley, R. D., Battaglia, A. A., Lum, J. K., Dadakhodjaeva, K., Ford, W. B., & McHugh, a. B. (2017). Effects of a Social Skills Intervention on Children with Autism Spectrum Disorder and Peers with Shared Deficits. *Education & Treatment Of Children*, 40(2), 233-262.
- Ratto, A. B., Turner-Brown, L., Rupp, B. M., Mesibov, G. B., & Penn, D. L. (2011). Development of the Contextual Assessment of Social Skills (CASS): A Role Play Measure of Social Skill for Individuals with High-Functioning Autism. *Journal Of Autism & Developmental Disorders*, 41(9), 1277-1286. doi:10.1007/s10803-010-1147-z
- Riggio, R. E. (1986). Assessment of Basic Social Skills. *Journal Of Personality & Social Psychology*, 51(3), 649-660.
- Rose-Krasnor, L. (1997). The nature of social competence: A theoretical review. *Social Development*, 6, 111–135.
- Seitl, M., Charvát, M., & Juřicová, K. (2017). Česká verze Škály emocionální empatie. *E-Psychologie*, 11(2), 47-70.
- Selfhout, M., Burk, W., Branje, S., Denissen, J., van Aken, M., & Meeus, W. (2010). Emerging Late Adolescent Friendship Networks and Big Five Personality Traits: A Social Network Approach. *Journal Of Personality*, 78(2), 509-538. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00625.x
- Silvera, D. H., Martinussen, M., & Dahl, T. I. (2001). The Tromsø Social Intelligence Scale, a self-report measure of social intelligence. *Scandinavian Journal Of Psychology*, 42(4), 313.
- Stoughton, J. W., Thompson, L. F., & Meade, A. W. (2013). Big Five Personality Traits Reflected in Job Applicants' Social Media Postings. *Cyberpsychology, Behavior & Social Networking*, 16(11), 800-805. doi:10.1089/cyber.2012.0163
- Strimel, G., Reed, P., Dooley, G., Bolling, J., Phillips, M., & Cantu, D. V. (2014). Integrating and Monitoring Informal Learning in Education and Training. *Techniques: Connecting Education & Careers*, 89(3), 48-54.
- Svoboda, M., Humpolíček, P., & Šnorek, V. (2013). *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál.
- Szczygieł, D., & Weber, J. (2017). Emotional intelligence predicts peer-rated social competence above and beyond personality traits. *Current Issues In Personality Psychology*, 5(2), 91-101. doi:10.5114/CIPP.2017.64490

- Štětovská, I. (2001). Možnosti a meze SPV, perspektivy dalšího rozvoje. In *Aplikovaná sociální psychologie: Sociálněpsychologický výcvik* (pp. 205-210). Praha: Grada.
- Taylor, E. H. (1990). The Assessment of Social Intelligence. *Psychotherapy*, 27(3), 445-457.
- Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and Its Uses [Online]. *Harpers Mag.*, (140), 227-235. Retrieved from <http://www.unz.com/print/Harpers-1920jan-00227/>
- Thorndike, R. L., & Stein, S. (1937). An evaluation of the attempts to measure social intelligence. *Psychological Bulletin*, 34(5), 275-285. doi:10.1037/h0053850
- Trifan, E. (2015). Coaching and Personal Development: The Construction of Self in a Community of Practice in Bucharest. *Romanian Journal Of Society & Politics*, 119-132.
- Výrost, J. (2008). Sociální psychologie osobnosti. In *Sociální psychologie* (2., přeprac. a rozš. vyd., pp. 69-88). Praha: Grada.
- Warnes, E. D., Sheridan, S. M., Geske, J., & Warnes, W. A. (2005). A contextual approach to the assessment of social skills: Identifying meaningful behaviors for social competence. *Psychology In The Schools*, 42(2), 173-187. doi:10.1002/pits.20052
- Waung, M., Hymes, R. W., & Beatty, J. E. (2014). The Effects of Video and Paper Resumes on Assessments of Personality, Applied Social Skills, Mental Capability, and Resume Outcomes. *Basic & Applied Social Psychology*, 36(3), 238-251. doi:10.1080/01973533.2014.894477
- Wine, J. D. (1981). From Defect to Competence Model. In J. D. Wine & M. D. Smye, *Social Competence* (pp. 3-35). New York: The Guilford Press.
- Wrubel, J., Benner, P., & Lazarus, R. S. (1981). Social Competence from the Perspective of Stress and Coping. In J. D. Wine & M. D. Smye, *Social Competence* (pp. 61-99). New York: The Guilford Press.
- Yiğit, E., Özcan, S., & Seydaoğlu, G. (2016). Social problem solving and coping skills of medical students. *Cukurova Medical Journal / Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 41(4), 721-731. doi:10.17826/cutf.254231
- Zimmer-Gembeck, M. J., Lees, D., & Skinner, E. A. (2011). Children's emotions and coping with interpersonal stress as correlates of social competence. *Australian Journal Of Psychology*, 63(3), 131-141. doi:10.1111/j.1742-9536.2011.00019.x